

Rozdíly ve vnímání pojmu „rodina“ pro děti z různých typů rodin

Ivana Hefnerová

Bakalářská práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana HEFNEROVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Rozdíly ve vnímání pojmu "rodina" u dětí z různých typů rodin**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek pro praktickou část práce.

Provedení kvalitativního výzkumu - rozhovor a metoda volného psaní.

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

VEDRALOVÁ, J. Já se z těch rodičů zblázním. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-145-2

De SINGLY, F. Sociologie současné rodiny. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1

MOŽNÝ, I. Moderní rodina /Mýty a skutečnosti/. 1. vyd. Brno : Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8

STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ E. Kapitoly rodinné výchovy. 1. vyd. Praha : Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8

MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vyd. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-85282-836

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha : Slon, 1993. ISBN 80-901424-7-8

MIOVSKÝ, M. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. 1. vyd. Praha : Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jakub Hladík

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

7. ledna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 7. ledna 2008

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tématem mé práce jsou děti z různých typů rodin, jejich osudy, zkušenosti a životy. V teoretické části předkládám čtenáři základní informace o odlišných typech rodin. Ve výzkumné části uvádím rozhovory s dětmi a jejich psanou výpověď. Cílem práce je zjistit, nakolik ovlivňuje typ rodiny dítě v jeho myšlení a chování a nakolik výsledky výzkumu korespondují s literaturou. Čtenáři nabídnu pohledy dítěte z rozvedené rodiny, jedináčka, sirotka, dítěte z rodiny s mnoha dětmi, i dítěte z čtyřčlenné, úplné a funkční rodiny.

Klíčová slova:

Rodina, typy rodin, rodina úplná a funkční, rodina rozvedená, jedináček, sirotek, rodina s mnoha dětmi

ABSTRACT

The topic of my work is children from different types of families, their fates, experience and lives. I give basic information about various kinds of families in a theoretical part and I mention dialogues with children and their written statements in a research part. The aim of my work is to find out how much the family type influences children's thinking and behaviour and how much research results correspond with literature. I offer views of a child from a divorced family, the only child, an orphan, a child from a family with a lot of children, and a child from a complete functional family of four.

Keywords:

Family, types of families, complete and functional family, divorced family, only child, orphan, family with a lot of children.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat magistru Jakubovi Hladíkovi za cenné připomínky, za vedení práce, ochotu a prokázanou laskavost i vstřícnost po celou dobu mých studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Poděkování patří zároveň všem respondentům, kteří se společně se mnou na vzniku práce podíleli a bez nichž by tato práce nikdy nevznikla, stejně jako mé rodině, jež mi umožnila potřebné i žádané podmínky pro práci, měla se mnou trpělivost a byla připravena mi během studií kdykoli a jakkoli pomoci.

Motto:

*„ ... a chtěla vědět kde byl
a co provedl
s jejich odloženými dětmi
které
ponechány v domě na pláži v Malibu
aby si dělaly co je napadne
zatím vyrostly a vytratily se do
Velké Nicoty
hledat si podle Junga
ztracené rodiče
tak staré jako jsou samy“*

(L. Ferlinghetti, báseň Ztraceni rodiče)

(Marhounová, 1988, s. 46)

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 POPIS TEORETICKÉ ČÁSTI	11
1.1 CO JE TO RODINA?	11
1.2 HISTORIE RODINY	14
1.2.1 Pravěk rodiny	14
1.2.2 Rodina v řecké společnosti.....	15
1.2.3 Rodina ve starověkém Římě	16
1.2.4 Rodina ve středověku	17
1.2.5 Novověk	17
1.2.5.1 Preindustriální typ rodiny.....	18
1.2.5.2 Industriální typ rodiny.....	18
1.2.6 Pohled do budoucna	19
1.3 TYPY RODIN, DĚLENÍ RODIN	20
1.4 FUNKCE RODINY	25
1.5 RODINA A DOMOV	27
2 TEORIE K PRAKTICKÉ ČÁSTI	29
2.1 RODINA ČTYŘČLENNÁ, ÚPLNÁ A FUNKČNÍ.....	29
2.2 RODINA OVDOVĚLÁ, DÍTĚ SIROTEK.....	31
2.3 RODINA ROZVEDENÁ	33
2.4 RODINA S VÍCE DĚTMI	35
2.5 RODINA S JEDNÍM DÍTĚTEM, DÍTĚ JEDINÁČEK	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	39
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
3.2 CÍL VÝZKUMU	39
3.3 DRUH VÝZKUMU	40
3.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	40
3.5 VÝZKUMNÉ METODY	40
3.6 PRŮBĚH VÝZKUMU	41
3.7 ANALÝZA DAT.....	41
4 REALIZACE VÝZKUMU	42
4.1 DÍTĚ Z ČTYŘČLENNÉ, ÚPLNÉ A FUNKČNÍ RODINY.....	42
4.1.1 Volné psaní.....	42
4.1.2 Seznam signifikantních výroků.....	43
4.1.3 Přiřazené významy k jednotlivým výrokům.....	45

4.2	DÍTĚ BEZ RODIČŮ, SIROTEK.....	45
4.2.1	Volné psaní.....	46
4.2.2	Seznam signifikantních výroků.....	46
4.2.3	Přiřazené významy k jednotlivým výrokům.....	47
4.3	DÍTĚ Z ROZVEDENÉ RODINY	48
4.3.1	Volné psaní.....	49
4.3.2	Seznam signifikantních výroků.....	50
4.3.3	Přiřazené významy k jednotlivým výrokům.....	51
4.4	DÍTĚ Z RODINY S VÍCE DĚTMI.....	52
4.4.1	Volné psaní.....	52
4.4.2	Seznam signifikantních výroků.....	54
4.4.3	Přiřazené významy k jednotlivým výrokům.....	55
4.5	DÍTĚ JEDINÁČEK	56
4.5.1	Volné psaní.....	56
4.5.2	Seznam signifikantních výroků.....	57
4.5.3	Přiřazení významu k jednotlivým výrokům	58
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	59
5.1	RODINA	59
5.2	RODIČE.....	59
5.3	SOUROZENCI	60
5.4	DĚTSTVÍ.....	60
5.5	BUDOUCNOST.....	60
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
	SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

Doba, v níž žijeme, hlásá heslo: „*Rovnost pro všechny*“, přesto však ne všichni si z dětství do života odnášíme stejné zkušenosti, dovednosti, zážitky a v lecčem si rovni nejsme. Kdo nebo co za tím stojí? V dnešní době vědy a techniky určitý status, roli, získáme ještě dříve, než se narodíme. Když lékař oznámí: „*Maminko, budete mít holčičku!*“, už tehdy se o nás začíná smýšlet jako o budoucích matkách či jako o otcích. Už tehdy se z nás stává „ta“ ženská za volantem, pohlaví, které má ve společnosti spoustu omezení, avšak v životě spoustu předností! Během dětství, dospívání a vývoje se některé statusy mění, jiné zůstávají, jsou nahrazovány či zanikají. Člověk dostává do vínku něco od každého ze svých rodičů, za rozhodující však považují výchovu, s čímž rodiče úzce souvisí. Nejedna status máme právě díky, v horším případě kvůli, rodičům. Činí z nás jedináčky, děti z dětských domovů, děti z rozvedených či nesezdaných rodin, děti z rodin funkčních aj. Tímto jsem se pomalu dostala k hlavnímu zájmu mé práce. Rodina má spoustu definic stejně jako nesčetně mnoho podob dělení a typů.

Název práce: „*Rozdíly ve vnímání pojmu „rodina“ pro děti z různých typů rodin*“ pokládám i přes značnější délku za oprávněný a vystihující problematiku. K tomuto konkrétnímu tématu jsem došla přes několik obdobných a blízkých variant. Ačkoli nepatřím ke generaci, které by až tak příslušelo hodnotit s odstupem času a srovnávat, jak vypadají a chovají se děti a mládež dnes a dříve, již mezi mým a „jejich“ dětstvím a dospíváním spatřuji velké rozdíly. I já budu psát to, co hlásají nejrůznější média. Jak jsou lidé k sobě méně a méně dobří a stávají se lhostejnějšími k řadě vážných problémů i událostem. Lhostejní a neuctiví jsou často i k rodině. Můžeme ovšem kritizovat děti, které projevují zmiňovanou neúctu, děti delikventy, nevychované, agresivní, ale páchající např. i násilí proti sobě samým? Je vždy dobré umět se podívat i na druhou stranu mince. Co když útěk z domova, je jediným řešením, které se dítěti nabízí? Příčin může být několik. Týrání, alkoholismus v rodině, deprivace, zneužívání, ... Děti nemají možnost jednat jako dospělí lidé, děti musí.

Každý má v dětství své sny o rodině, o tom, jaký život jednou povede on sám, jak bude milovat a rozmazlovat své děti, jak se vdá nebo raději nikdy neožení, aby předešel rozvodovému stání, tahanicím a často nevyřešitelným sporům. Tato tajemství a přání dětí, jsou podle mě velmi ovlivněna rodinou a rodinným životem. Zajímalo mě, jakou roli a důležitost hraje rodina „jako taková“ v dnešní době, nakolik je pro koho autoritou a jak velkou je autoritou.

Chtěla bych se zabývat dětmi z různých typů rodin, jejich dětstvím i dospíváním. Věková hranice bude ovlivněna typem rodiny, kdy za vhodnější považuji např. u dítěte z rozvedené rodiny nepodrobovat rozhovorům a jiným částem výzkumu malé děti nebo čerstvě po rozvodu. V mé práci bych ráda zjistila, jak moc děti ovlivňuje rodinné prostředí. Jak moc může prožitý rozvod zamíchat s onou vysněnou představou, co z dětství zbude dítěti, jež v 11 letech osiří, či jak smýšlí nad tématem i samotným slovem „rodina“, „jedináček“, „člověk“, který nikdy nepozná nejen sestru či bratra, ale nikdy nebude tetou ani strejdou.

Asi žádné z dětí si svůj nevábný osud neumělo představit a nikdy nepředstavovalo, dokud nebyli osudem donuceni. Zmiňuji se o tom z jediného důvodu. Sama mám vše, střechu nad hlavou, oba rodiče, bratra, zázemí, mám rodinu funkční, milující. Tímto bych chtěla ještě jednou poděkovat za spolupráci všem respondentům. Netroufám si odhadovat, co se v těchto lidech při našich společných setkáních i jakoukoli prací nad tématem odehrávalo, ale jsem jim velmi vděčná, že byli ochotni se mnou spolupracovat, že mi dovolili nahlédnout do jejich rodin a chtěla bych jim touto cestou vyjádřit své uvědomění si jejich sdílnosti i ochoty. Jejich „nelhostejnosti“, o níž jsem v úvodu začala.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POPIS TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část práce bude úvodem, vstupem do problematiky. Práce je koncipována na různých typech rodin a jejich dětech. V první části bych se ráda věnovala zároveň i pohledu na rodinu jako takovou, její definice, právní dělení aj. Ve druhé polovině teoretické části postupně podrobněji představím pět typů rodin, se kterými budu pracovat vč výzkumné části. Čtenáři nabídnu pohled na každý typ rodiny z literatury, případně internetových zdrojů, uvedu jakýsi přehled, výčet a základní charakteristiky typů rodin i jejich členů. Pořadí, ve kterém budu typy rodin představovat je zcela náhodné.

1.1 Co je to rodina?

Definic, formulací a dělení rodiny je asi tolik, kolik je autorů. Následující kapitolu bych postavila především na citacích a definicích z nejrůznějších zdrojů co jak nejvíce oprostěnou od vlastních názorů a komentářů, aby i čtenář v případě ztotožnění se s konkrétním příkladem měl prostor projeviti kousek sebe a přikloniti se k něčemu.

„Rodina je příbuzenský svazek založený manželstvím. Zásadně zahrnuje rodiče a děti, jakož i vztahy mezi nimi.

Platná právní úprava označuje rodinu za základní článek naší společnosti, přičemž společnost poskytuje rodinným vztahům všestrannou ochranu. Platná právní úprava současně ukládá významné povinnosti rodičům při výchově dětí, a všem členům rodiny bez rozdílu potom povinnost vzájemně si pomáhat a podle svých schopností a možností zabezpečovat zvyšování hmotné a kulturní úrovně rodiny.“

(Madar, s. 930, 1995)

„Rodina je původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenství (rodičovství, sourozenectví apod.)“

(Všeobecná encyklopedie Diderot, 1999, s. 417)

„Rodina je nejdůležitějším článkem přirozené soustavy lidských vztahů. Rodina je společensky schválenou formou stálého soužití. Rodina je tedy základní sociální skupinou, přes

kteřou člověk přichází do styku s jinými sociálními skupinami a se složitou sociální strukturou.“

(Máchová, 1970, s. 15, 17, 67)

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Nejmenší jednotkou společenské organizace je ve všech společnostech rodina. Rodina je systémem výměny peněz, systémem konzumace potravin, systémem předávání bakterií a virů. Rodina je prostředím, kde si lidé nutně k sobě musejí vytvářet vztahy a nutně musejí komunikovat.“

(Matoušek, 1993, s. 10, 14, 66)

„Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí.“

(Matějček, 1994, s. 15)

„Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“

(Giddens, 1999, s. 156)

„Rodinou se rozumí zpravidla malá skupina lidí, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, vztahy mezi příbuznými a také vztahy mezi rodinou a společností.“

(Střelec, Marádová, ed., 1992, s. 74)

„Rodina je odrazovým můstkem pro veškeré lidské počínání v individuálním i společenském smyslu.“

Eva Labusová, překladatelka a nezávislá publicistka

(Labusová, online B.)

Rodina je prostředí, kde jsou ve vzájemném kontaktu (pevném, slabém, hodnotovém či strážidelném) rodiče a jejich děti spolu s prarodiči, a širší rodinou.“

Václav Klaus ml., ředitel gymnázia

(Labusová, online A.)

„Rodina je více generační vztah a soužití, v němž se rodí děti, příp., v němž mohou být děti adoptovány, a to za podmínek respektujících základní potřeby dětí (současně prověřeného celou historií lidského rodu).“

Jana Hamanová, lékařka a docentka na subkatedře dorostového lékařství IPVZ Praha

(Labusová, online A.)

„Rodina je společenství lidí, kteří jsou spjati jinde neopakovanými vazbami emočními, pokrevními, právními a morálními.“

Helena Máslová, lékařka

(Labusová, online A.)

„Rodina je forma spolupráce dospělých a dětí (někteří dospělí mohou být i dětmi), která může mít biologický základ a musí mít sociální / socializační cíle.“

Martin Jára, psycholog a zakladatel Ligy otců a mužů

(Labusová, online A.)

„Rodina je pro mne cosi jako svébytný (časový) prostor vzájemného sdílení se. Místo, kam se lidé chtějí vracet a setkávat se. Něco více než jeden člověk či prostý součet dvou lidí.“

Iva Štětovská, psycholožka

(Labusová, online A.)

„Rodina je skupina dvou a více lidí, kteří mezi sebou mají příbuzenský vztah.“

Štěpánka Matúšková, šéfredaktorka časopisu Aperio

(Labusová, online A.)

„Rodina je táta, máma a děti. ... Učenou odpověď nabídl v rozhlasové relaci ČRo 6 Hovory o rodině sociolog Ivo možný: Rodina je ve společnosti uznávaný způsob sociální a fyzické reprodukce charakterizovaný třemi stěžejními komponentami: dětmi, sexem a majetkem.“

Tomáš Samek, lingvistický antropolog

(Labusová, online A.)

„Rodina (podle sociologické definice) představuje skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželství nebo adoptí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“

(Wikipedie, online A)

Sto lidí, sto chutí, řekl by klasik. Předložila jsem výčet víc než desítky vymezení a definicí pojmu rodina, kde nenalezneme dva totožné, ba naopak, není výjimkou objevit naprosté protiklady nejen stylisticky, ale především obsahově. Rodina představuje pro každého člověka něco jiného, něco jeho, něco, co jen on sám nejlépe umí vyjádřit, popsat a především (v případě potřeby) obhájit. Žádnou z definic nebudu vyzdvihovat nad ostatní a celou práci bych dále ponechala v takové podobě, aby si vždy čtenář sám dosadil za „slovo“ rodina, to, co za ním vidí a co pro něj znamená.

1.2 Historie rodiny

„Historický vývoj rodiny můžeme charakterizovat jak z hlediska její struktury (tj. mikrostruktury, resp. vývoje konkrétních vztahů a jejich důsledků pro společnost), tak z hlediska vývoje sociální makrostruktury a jejich důsledků pro rodinu. V prvním hledisku jde o vývoj od původního stavu k moderní monogamii, v druhém hledisku o vývoj typů sociálních řádů k moderní industriální společnosti.“

(Máchová, 1970, s. 39)

V kapitole nazvané Historie rodiny jsem se rozhodla popsat vývoj rodiny od původního stavu až k dnešní moderní monogamii.

1.2.1 Pravěk rodiny

Matoušek (1993) píše, že člověka dnešního typu známe od mladší doby kamenné. Již v této době lidé žili v určitých skupinách a je velmi pravděpodobné, že tyto skupiny byly vázány pokrevním poutem. S určitostí nelze říci, ale zároveň ani vyloučit, že šlo o společnosti klanovou.

„Klan sdílí stejný náboženský kult, obývá společné teritorium, má vnitřní i vnější ekonomické vazby, uplatňuje pravidla dovolující, resp. zakazující jisté druhy sňatků. Klany jsou řízeny radou starších, která slouží v nutných případech i jako soud.“

(Matoušek, 1993, s. 14)

Dodnes zůstává sporná otázka ohledně vedoucího postavení ženy v rodině a společnosti. Jako jeden z důkazů může být považován nález Venuše. Výroba Venuší se zachovala až do starší doby bronzové. Za druhý z možných důkazů lze označit tzv. „dlouhé domy“, obývané několika rodinami pokrevně spřízněnými po mateřské linii, tedy rodiny „matrilinéární“.

„Obecně vzato, vývoj rodiny probíhal od formy matrilinéární k formě patrilineární a pak k formě bilaterální.“

(Máchová, 1970, s. 39)

Vzhledem k tomu, že rodiny byly nuceny ke kočovnému stylu života především z důvodů hledání obživy, předpokládáme, že v lovecké a sběračské společnosti byly rodiny malé.

Máchová (1970) uvádí domněnku, že typ společnosti souvisel se způsobem obživy. V případech užívání především zemědělského způsobu života převládala matrilinearita, společnost, která se živila lovem a chovem dobytka, byla patrilineární.

Ke změně dochází s tzv. „neolitickou revolucí“, kolem roku 8000 př. n. l., kdy podle Matouška (1993) především díky klimatu rodiny déle setrvávají na jednom místě, pěstují rostliny a chovají dobytek. Muž získává vedoucí postavení a v rodinách zaznamenáváme větší počet dětí.

1.2.2 Rodina v řecké společnosti

V předklasické době Řecka, v 8. a 7. století př. n. l., jak uvádí Matoušek (1993), byla řecká společnost organizována do širokých rodů.

„Rod, genos, byl soubor rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od společného předka, uctívali ho a používali jeho jméno. Rod měl krále, který byl představitelem kultu a nejvyšším politikem, neměl však kompetence hospodářské. Byl také nejvyšším soudcem.“

(Matoušek, 1993, s. 15)

Rodina v této době byla striktně partiarchální. Jak dále píše Máchová (1970) ženy odcházely žít s rodem, do něhož se přivdaly. Muž měl roli muže otce, muže ochránce a živitele rodiny. Ženy přesto zaujímaly zajímavé postavení. Dostávalo se jim volnosti, v nejstarších dobách Řecka hraje žena významnou úlohu ve společnosti. Přísná opatření však platila pro rodinu. Tam byla žena vždy podřízena muži.

Matoušek (1993) dále o postavení ženy pokračuje: v této době byly velmi atraktivními událostmi zasnuby, sňatky, oslavy prvorozených dětí. Ženy se vdávaly na konci puberty, muži kolem 30 roku života, sezdávání se z lásky neplatilo.

Podle Máchové (1970) se situace mění s přejímáním nových kulturních prvků, kdy od okamžiku seznamování se s kulturními a společenskými vlastnostmi Orientu, žena ztrácí rovnocenné postavení vedle muže. Obstarává muži domov, pečuje o domácnost a o děti. Muži je tolerována nevěra, doma se zdržuje minimálně komunikace i jakákoli fyzická spřízněnost je minimální.

Změnu přináší až zavedení Solónových zákonů. Končí doba, kdy nechtěné děti mohly být dávány jako zástava, v platnost vstupují zákony zachraňující rodinu i manželství.

„V této době se poprvé vytváří dvojí morální principy: pro muže (volnost v otázkách lásky i sexuálního života) a pro ženu (požadavek naprosté čistoty před manželstvím i v manželství). V podstatě se zde formulují zásady monogamního manželství trvajících až do moderní doby.“

(Máchová, 1970, s. 44)

1.2.3 Rodina ve starověkém Římě

Patriarchální společnost a rodina pokračuje i v době starověkého Říma. Ve svých raných dobách je rodina vysoce ceněna a v roce 450 př. n. l. ji Římané označili za základní jednotku společnosti. O 300 až 350 let později, kdy se Římská republika dostává do problému, krizi prožívá i rodina a již dvě století předtím byly patrné změny v postavení žen. Oproti klasickému Řecku, již žena v Římě měla možnost prosadit se v politickém životě.

S prvními desetiletími n. l. sňatek představuje už pouhou příslušnost k náboženskému kultu mužovy rodiny a nepomáhá ani několik různých zákonů vydaných císařem Augustem po-

stihující cizoložství, podporující rodiny s více dětmi, rozvíjející rodinu jako takovou. Všechny z pokusů se však minuly účinkem.

Rostl počet rozvodů, manželství trvala velmi krátkou dobu, sňatky byly z rozumu především z politických důvodů. Této době však navždy zůstane prvenství v podobě počátků dějin ženské emancipace, kterou lze doložit. Zdaleka se ale nesečkala s pozitivními ohlasy. Byla silně kritizována a trestána, aby „nenakazila“ další. (Matoušek, 1993)

1.2.4 Rodina ve středověku

Matoušek (1993) rodinu ve středověku popisuje v následujících bodech. Bohatí mužové v době pohanské mohli a často měli více žen. Nejednu manželku a nespočet konkubín. Zároveň však nalezneme zmínky o fingující polyandrii, především soužití více bratrů s jednou ženou, i o „snachočeštvu“. V této době začíná křesťanství proti mnohoženství bojovat a církev určuje rodinné role. Rodina se začíná orientovat na Krista a je příležitostí, jak se spojit s Bohem.

Rodina ve středověku je především výborní jednotkou. Sňatky nejsou podmíněny láskou, nýbrž ekonomickými a majetkovými výhodami. Velikost rodiny je určována především místem pobytu. Velmi důležitým znakem stále zůstává příbuzenská linie, od které se však začne s příchodem industriální společnosti upouštět. S koncem středověku se ve městech začínají projevovat tendence k oddělenému bydlení.

Nadále je patrné nadřazené postavení muže oproti ženě, vysoká oddělenost mužských a ženských rolí, necitelnost vůči nenarozeným dětem a vázanost rodiny na majetek. Rodina se stává jednotkou společenskou, výrobní a výchovnou institucí.

1.2.5 Novověk

Do popředí vystupuje k řešení otázka ženské emancipace. Roku 1791 vychází v Paříži spis „Práva ženy a občanky“ žádající naprostou rovnost mužů i žen před zákonem a svobodnou volbu výběru manželského partnera. Zamilovanost či láska mezi manželi do této doby byla brána nemoc, popř. pouze jako výsada šlechty mimo manželství. Tento problém mizí s počátky 18. století s nastolením romantismu. Boje za zrovnoprávnění žen však ne-

končí. V době Velké francouzské revoluce vznikají první ženské legie, první ženský politický klub, obojí však velmi brzy zaniká. Boje probíhají především ve Francii a Anglii. Roku 1870 si ženy vybojovaly právo na svůj majetek, vznikají vyšší školy pro ženy. Po první světové válce je ženám přiznáno volební právo, avšak s mnoha podmínkami. (Matoušek, 1993)

1.2.5.1 Preindustriální typ rodiny

Podle Máchové (1970) je pro tento typ rodiny charakteristická především situace v Evropě téměř do konce 19. století. Preindustriální rodina je společné soužití více generací. Společně tak rodina plnila především ekonomicko-výrobní funkci. Je „nucena“ ke společnému soužití kvůli výrobě, zároveň ji však drží pohromadě. Rodina obvykle to co vyrobí i sama spotřebuje. V souvislosti s pojmem „třída“ lze zmínit snahu rodičů uchovat rodině i dětem výhodné společenské postavení, typickou pro preindustriální společnost, stejně jako skutečnost, kdy postavení rodiny s nedospělým dítětem je ovlivňováno postavením otce.

1.2.5.2 Industriální typ rodiny

S industriálním typem rodiny se ocitáme ve 20. století, kde dochází ke změnám rodinné mikrostruktury. Pro rodinu jsou charakteristické následující znaky. Základní funkce přebírají sociální instituce. Do popředí se dostává především „konsumpční“ funkce na úkor produkce. Lidé tráví více času mimo rodinu. Se vznikem policie klesá i postavení ochranné složky rodiny, klesá dále vliv náboženské víry a převládá rodina městského typu, kde se zmenšil počet členů.

Důvody těchto změn lze spatřovat ve zprůměrnění života, vzrůstu životního standartu, usazování obyvatel, kteří jdou především za moderním zaměstnáním do měst. Dále v přizpůsobení se rodin urbanizovanému stylu života a kulturních vlivech, kde došlo především k rozšíření antikoncepčních prostředků. Největší důsledek vlivu industrializace spatřujeme v zachování pouze nukleární rodiny, oproštěné od příbuzenstva. (Máchová, 1970)

Matoušek (1993) pokračuje. Muž přestává být jediným živitelem rodiny, klesá jeho prestiž v rodině a rodina ztrácí společenský statut. Stírají se rozdíly mezi vrstvami a třídami. Sňatky jsou svobodnou volbou. Výchovná funkce zůstává zachována pouze vůči nejmenším dětem. Nejcennější statek, který rodina dítěti předává je vzdělání.

Sňatky i porodnost se odkládá na pozdní dobu. Rodina se zakládají neformálně a bez sňatku. Narůstá rozvodovost. Po rozvodu odmítání znovu vstoupení do svazku. Omezování počtu dětí v rodině, příp. žádné děti. Následující tendence byly zaznamenány ve 30. letech našeho století. Od 70. let byl tento vývoj jen umocněn.

Pokračující feminismus měl za následek v 80. letech výraznou protifeministickou reakci z konzervativních pozic, jež se později ukázala jako snůška neseriózních argumentů, které měly mít za cíl vrátit ženu do domácnosti. Počátkem 90. let přichází zpětná reakce v podobě dvou amerických knih striktně odvolávajících boj za ženská práva. (Matoušek, 1993)

1.2.6 Pohled do budoucna

Jak závěrem uvádí Matoušek (1993), většina prognóz dnes vyslovovaných vyznívá proti rodině. Předpokládá se ochabování síly rodinného pouta, kdy stát bude přebírat stále více funkcí namísto rodiny a rodina jako taková ztratí význam. Nebo dojde k totálnímu distancování se žen od mužů za účelem maximálního odlišení, což by ale mohlo znamenat úplný konec nukleární rodiny, popř. by tato situace muži udělila status pouze jakéhosi „dárce genetického materiálu“.

„Optimistický pohled na budoucnost rodiny plyne z přesvědčení, že hodnotová lidská osobnost potřebuje komunikaci a sdílení, potřebuje stálý okruh nejbližších lidí, potřebuje domov. Lidská potřeba překročit sebe sama nalézá svůj prvotní, základní výraz v přání mít děti a v pečování o ně. Pochybuji, že by někdy lidé dobrovolně nechali tuto sféru státu či nějaké instituci. Předpokládám, že si budou přát, aby moderní stát podporoval jejich rodiny, ne aby je suploval, a aby podporoval všechny rozmanité formy rodinného soužití, které budoucnost s jistotou přinese. Protože všechny pokusy nahradit rodinu uměle zkonstruovanými, „vymyšlenými“ institucemi ztroskotaly, je třeba podporovat ty formy rodin, jež budou spontánně vznikat.“

(Matoušek, 1993, s. 25)

Rodina je velmi důležitá samozřejmě i v dnešní společnosti. S dobou se změnil „jen“ vztah ke společnosti a částečně i její funkce. Budoucnost rodiny, našeho evropského monogamního typu však příliš dopředu nevidí a nikdo neví, jak dlouho bude tento typ uznávaný. Co

je však jisté, že takového svazku jako je rodina nepřežije ani nejvyspělejší společnost. (Máchová, 1970)

1.3 Typy rodin, dělení rodin

Kapitolu nazvanou typy rodin založím na dostupné literatuře, kdy uvedu nejen typy, s nimiž budu později podrobněji pracovat, ale jakýsi výčet, který nabízí literatura čtenáři. Setkáváme se s dělením typů rodin podle počtu obyvatel, podle druhu svazku, status nám připisuje osud, kdy nás staví do role sirotek či jedináčků. Věcný rejstřík knihy Možného (2006), nám nabízí zmínky dále o následujících typech: rodina dvougenerační, dvoukariérová, dvoupříjmová, hybridní, manželská, měšťanská, moderní, monogamická, neolokální, nestabilní, neúplná, nukleární, párová, patriarchální, postmoderní, příbuzenská, romská, rozvětvená, rodina T-jádra, tradiční, západoevropská.

První podobnější dělení, které představím, nabízí Máchová (1970), jež rodinu dělí do následujících čtyřech typů. Později zmiňuje ještě jeden typ:

- 1) *Nukleární rodina – bezprostřední skupina sestávající se z otce, matky a dětí (kteří všichni žijí pohromadě)*
- 2) *Rozšířená (široká) rodina – zahrnuje také další příbuzné: prarodiče, strýce, tety, bratrance a sestřenice atd. Dohromady je tato skupina totožná s pojmem příbuzenstvo (modernější název pro starší pojem rod).*
- 3) *Orientační rodina – tou je míněna rodina, ve které se určitý jedinec narodí.*
- 4) *Rodina rozmnožují – zde je míněna nová rodina, kterou dvojice zakládá novým manželstvím*

(Máchová, 1970, s. 16)

- 5) *Rodina nestabilní – v sobě zahrnuje určité vnitřní napětí mezi manžely, způsobené ekonomickými, sociálními příčinami, a který v důsledku toho je více méně periodicky vystaven konfliktním situacím*

(Máchová, 1970, s. 94)

Matoušek (1993) rodinu rozmnožující nazývá termínem „prokreační rodina“ a pozastavuje se především nad vlivem rodiny orientační na výslednou podobu rodiny prokreační. Dítě se ve své nové rodině chová přesně podle rodičovského vzoru, kdy dcery napodobují matky a synové otce. Máchová (1970) dále upozorňuje, že nejvýznamněji je tento vliv, rozdíl a uvědomění si různosti obou typů rodin jedinec vnímá na sklonku dospívání, v době, kdy nachází přechod v jedné do druhé rodiny.

Matějček (1994) nabízí další úhel pohledu a dělení, o které vypovídá už samotný název knihy: „O rodině vlastní, nevlastní a náhradní“.

- 6) *Rodina náhradní* – její princip spočívá v tom, že dítě není vychovááno biologickými rodiči. Důvody jsou nejrůznější od úmrtí biologických rodičů, odvržení dítěte, neschopnost se o dítě starat, odejmutí na základě sociálních problémů aj. Nejčastěji je náhradní rodinná výchova realizována adoptí/osvojením, pěstounskou péčí nebo poručnickou péčí. Pokud nedojde k žádnému z uvedených kroků, dítě vyrůstá v dětském domově, kde žije s ostatními „sourozenci“ a je vychovááno „tetami a strejdy“.
- 7) *Rodina nevlastní* – jde o rodinu, v níž zůstává s dítětem jeden z biologických rodičů a druhý rodič je cizí, tedy nevlastní. Počet těchto rodin narůstá v důsledku zvyšujícího se počtu rozvodů, kdy obvykle jeden z rodičů chce začít znovu, někde jinde, s někým jiným. Dítěti přibývají noví rodiče, prarodiče i ostatní příbuzní a je situováno do nelehké pozice, provázené spoustou otazníků a trápení. Označení pro nevlastní rodiče, macecha a otčím, nezní příliš libě, není však podmíněno, že každý nevlastní rodič musí být jako saň.

Střelec (1992) uvádí další dělení autorky Máchové, tentokrát podle počtu generací žijících pohromadě, kdy kromě základní rodiny (nukleární rodiny či též úplné) a rozšířené rodiny, ještě zmiňuje:

- 8) *Rodina neúplná* – rodina, v níž chybí některý z rodičů

Poslední dělení rodin podle Matouška (1993) je odvozeno od etnicity, normality a rozlišuje nejrůznější typy klinických rodin, s očividnými symptomy. Výčet těchto druhů rodin je značně obsáhlý, v následující část půjde o jakési shrnutí a seznámení se s tématem, podrobněji se s vybranými typy budu zabývat v další části práce.

- I. *Rodina zanedbávající, případně týrající dítě* – za týrání bývá označováno fyzické trestání, agrese a napadání, zanedbáváním rozumíme nevšímavost, neuspokojování potřeb dítěte, jehož následkem bývá deprivace. Není výjimkou souběžný výskyt těchto jevů v jedné rodině, daleko horší dopad však nese situace, kdy je dítě zanedbáváno, nežli týráno. Do této kategorie spadá zároveň emoční zneužívání dítěte, incest, i sexuální obtěžování a zneužívání dětí.
- II. *Rodina se zneužívanou nebo týranou ženou* – obecně lze zneužívání žen charakterizovat jako ponižování, zatěžování a obtěžování neadekvátními nároky a požadavky. Fyzické násilí je bití, sexuální zneužívání, znásilnění, fyzický bolestivý projev, chování, jemuž žena nemá šance se bránit. Z nejrůznějších studií vyplývá, že většina žen dlouho tyto problémy tají a ukrývá a tiše trpí, ze strachu, aby situace nebyla ještě nebezpečnější.
- III. *Rodina a nemoc* – fyzická nemoc jednoho ze členů rodiny se úzce dotýká i všech ostatních rodinných příslušníků. Skutečnost jak člověk na nemoc zareaguje, je ovlivněna dobou, jak rychle se vše odehraje. Adaptace je závislá především na to, kterého člena rodiny nemoc postihla. Fyzická nemoc v rodině představuje pro každou rodinu značný stres.
- IV. *Rodina a psychická porucha* – psychickými poruchami rozumíme v tomto případě schizofrenii, deprese, úzkostné stavy, fobie aj. Vznik těchto poruch v rodinách je dán dědičností, stejně jako vlivy prostředí. Nelze ovšem opomínat prostředí, ve kterém postižený vyrůstal v dětství. Rodina obvykle řeší situaci následnými kroky. Nejprve se všemi možnými cestami snaží postiženému pomoci a vrátit ho do normálu. Pokud však jsou tyto pokusy neúspěšné a bezvýsledné, často dochází k distancování se od postiženého příp. předání k hospitalizačnímu léčení.
- V. *Rodina s mentálně retardovaným dítětem* – v tomto případě hovoříme o zpomalení duševního vývoje, znemožňující běžné vzdělávání, sociálním handicapu, sociální nesoběstačnosti. Rodina je v první fázi šokována. Reakce jsou srovnatelné jako při úmrtí členy rodiny, kdy nejprve je situace negována a až později nastupuje reálné zaobírání se situací. Nejhorší situaci prožívá matka, rozdíly ve vnímání retardace v rodině jsou dále závislé na vzdělání rodičů, počtu a stavu sourozenců, ambicích a očekáváních rodičů, kteří se přes obavy z nenaplnění svých přání dětí vzdávají ve

prospěch ústavní péče. Optimističtější variantou pak bývá řešení, kdy retardované dítě otevře i sebevzdělanějšímu rodiči oči a ukáže mu svět netušených možností a hodnot.

- VI. *Rodina s tělesně postiženým dítětem* – pokud jde o vrozené postižení, měla by být rodina informována co jak nejdříve a ještě v nemocnici by jí měla být nabídnuta pomoc, popř. rady jak v této situaci postupovat. Postoje, charakteristiky a doporučení v této situaci zůstávají stejné jako v předchozím odstavci věnovaném mentálně retardovanému dítěti.
- VII. *Rodina mladistvého delikventa* – v posledních desetiletích je zažitá teorie o mladých delikventech pocházející ze sociálně slabých rodin, stále více vyvrácena novou skutečností o delikventech pocházejících z dobře situovaných rodin, na první pohled zcela funkčních. V rodinách delikventů funguje mezi rodiči (pokud oba zůstávají v jedné rodině) polarizace v postojích, což v praxi neznamená nic víc, než že otec řekne ano a matka řekne ne. V neúplných rodinách je velmi časté, že dítě se stává delikventem hlavně v rodině, kde chybí otec.
- VIII. *Rodina svobodné matky* – za užitečnější považují tento typ rodiny pro představu spíše porovnávat než představovat. Svobodné matky i jejich děti jsou na tom hůře po všech stránkách. Svobodné matky mívají komplikovanější těhotenství, jejich děti bývají častěji nemocné, horší je bytová i finanční situace, děti obvykle nemívají sourozence, děti mají horší školní prospěch. Chlapci i dívky ve výchově velmi postrádají otce a jeho nepřítomnost se často negativně projevuje v dospělosti.
- IX. *Rodina s dospělým alkoholikem* – už ze samotného názvu vyplývá, že většina názvů, témat a obsahu souvisejících s alkoholismem v rodině je vztahována k muži. Zde však vyvstává stejný „problém“ jako u rodiny mladého delikventa, kdy už alkoholismus zdaleka není jen problém mužů, ale stále častěji je problémem žen. U žen alkoholiček navíc hrozí daleko častěji rozvod v rodině či její rozpad, než když alkoholu propadne partner.
- X. *Rodina a rozvod* – rozvod představuje silně emočně nabitě předsudky. Jde o traumata, doprovázená negativním smýšlením o opačném pohlaví. Na ženě leží větší část rodinné angažovanosti, která se od ní očekává, proto při konfliktech a nepříznivé situaci a atmosféře častěji než muži reagují rozvodovým návrhem. Pouze spe-

kulovat můžeme také nad důvody, které ženu či muže vedly k samotnému rozvodu. Ne vždy totiž ani u soudu nepadne přesný, konkrétní či pravdivý důvod, který k tomuto kroku partnery vedl. Skutečností zůstává, že všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí a obrovskou roli sehrávají emoce a psychický stav. S tímto typem rodiny bude dále pracovat i v praktické části.

- XI. *Rekonstruovaná rodina* – Matoušek (1993) má rekonstruovanou rodinou na mysli rodinu nevlastní, kde zůstává jeden rodič biologický s dítětem, ale zároveň je v rodině přítomen nový partner biologického rodiče, popř. jeho děti. Jako neproblematičtější vyplývá otázka, kdo ke komu patří. Často hraje roli žárlivost, jak na straně muže, tak na straně ženy, neboť pro oba je vzniklá situace nová a nemálo náročná. Pochopitelně nelze opomenout děti, které situaci prožívají asi nejcitlivěji ze všech zúčastněných. Ačkoli rekonstruovaná rodina chce fungovat jako rodina funkční a úplná, nelze očekávat, že vše bude vypadat a fungovat stejně snadno jako v původní, první rodině.
- XII. *Uprchlíká rodina* – je velkou chybou považovat uprchlickou rodinu za něco slabého či méněcenného. Tito lidé museli učinit velmi zásadní rozhodnutí, když opustili, svou rodnou zemi, své známé, svůj majetek, i domy. Lidé obvykle nepředpokládali, že se jejich cílem stane naše země, putování je však náročné a dále už nemohou. Žijí v uprchlických táborech, ve výjimečných případech pracuje muž, čímž uklidňuje rodinu po psychické stránce a zlepšuje její finanční situaci. Jinak kromě kurzů češtiny jsou lidé velmi zdrženliví a nedůvěřiví, takže čas tráví s dětmi v táborech před televizí. Bohužel pomoc těmto rodinám asi není dostačující či taková, jak si sami uprchlíci představovali.
- XIII. *Romská rodina* – základní jednotkou romské společnosti je „fajta“. Je velmi patriarchální a žena je ceněna podle počtu narozených dětí, kde platí čím více dětí, tím větší „prestíž“. Muži se toleruje v manželském svazku nazývaném „mangevipen“ i případná nevěra. Romské rodiny žijí společně se třemi i čtyřmi generacemi souběžně. Romská širší rodina je však ve velké většině fungující jednotkou, ačkoli žijí často ve špatných materiálních podmínkách a „dosahují“ v mnoha případech jen nejnižšího vzdělání. Velkým problémem je však diskriminace a pocit diskriminace vůči Romům.

XIV. *Idea funkční rodiny* – synonymem, které je v tomto případě na místě, je slovní spojení „neklinická rodina“ funkční rodiny nenese (a má-li být použita pro jakýkoli druh výzkumu, nesmí nést) přítomnost nějaké poruchy. Ve funkčních rodinách na sebe jednotliví členové berou ohledy, každý jedná sám za sebe a má plné právo se vyjádřit. Atmosféra číší pohodou a pozitivní energií. Rodina zvládá běžné denní úkony bez větších problémů. Její největší prioritou jsou děti, péče o ně, jejich výchova a vzdělání.

Jako poslední bych nechtěla zapomenout na „typ“ rodiny, která změnila status v důsledku smrti. Na rodinu, kde se děti setkávají se smrtí svých blízkých ještě v období dětství. I s tímto typem budu pracovat ve své praktické části, z autorů literatury se k tomuto tématu vyjadřuje Možný (1990) předkládající obsáhlé pojednávání o významu smrti v životě člověka především z historického hlediska a o jejím vývoji, dále Marhounová (1970), která „teorii“ prokládá životními příběhy.

- 9) *Rodina ovdovělá v důsledku smrti* – situace je zde přirovnávána k rodině rozvedené, ovšem s neodvratitelnými důsledky. Jde o velkou zátěž pro pozůstalé dítě, ale i dospělého.

1.4 Funkce rodiny

Vyjmenovat funkce rodiny dokážou děti od útlého věku. Pod pojmem funkce rodiny chápeme především jakési povinnosti a úkoly vůči rodině samotné, tak i vůči společnosti. Ačkoli jsou někteří jedinci sebevíce svobodomyšlní a třeba to myslí dobře, nelze se vzpírat zákonům a předpisům, které s tímto úzce souvisí. Velmi zajímavé pojednání nacházíme v Máchové (1970), jež cituje Roberta K. Mertona:

„Slýcháme, že rodina vykonává důležité funkce, zaručuje pokračování vývoje druhu a výchovu mládeže, vykonává ekonomickou a náboženskou funkci atd. téměř pak věříme tomu, že lidé uzavírají sňatek a mají děti, aby mohli snadněji vykonávat tyto společenské funkce. Ve skutečnosti se lidé berou proto, že se milují, nebo z méně romantických, ne však méně osobních důvodů. Funkcí rodiny z hlediska jednotlivců je uspokojit jejich přání ... Sociální funkce jsou nejčastěji racionalizací vytvořených praktik; nejprve jednáme, pak to teprve vysvětlujeme. Jednáme z osobních důvodů a ospravedlňujeme své jednání sociálními a

etickými principy ... Funkce pocházejí z interakcí konkrétních lidských bytostí a konkrétních účelů.“

(Máchová, 1970, s. 21)

Střelec (1992) i Máchová (1970) shodně uvádí tři základní funkce rodiny. U čtvrté funkce se oba autoři rozcházejí. Funkce rodiny se mění a přizpůsobují se společnosti s vývojem doby a postupem času, přesněji, mění se jejich důležitost a priority. Jediná téměř nedotknutá zůstává funkce biologická, naopak největší změny prodělala funkce ekonomická. Jako hlavní důvod těchto změn se uvádí konec patritineární autority a počátek rovnosti obou rovnosti obou partnerů.

„Vývoj rodiny je do značné míry vývoj jejích funkcí.“

(Máchová, 1970, s. 56)

S podivem možná zůstává skutečnost, že dvě na sobě nezávislé knihy uvádí shodně jako první v pořadí funkci ekonomickou. A až v zápětí následují funkce biologická, výchovná, Máchová (1970) funkce emocionální, Střelec (1992) funkce odpočinku obnovování tělesných a duševních sil.

- 1) *Funkce ekonomická* – v minulosti byla ekonomická funkce rodiny identická s funkcí výborní. Dnes slouží především k hmotnému zabezpečení rodiny a všech jejích členů. Zároveň velmi ovlivňuje i ostatní funkce rodiny. Funkce biologická je přímo závislá na funkci ekonomické. Stejně jako výchovná funkce. Rodina vychovává, pokud má na to čas. Pokud je ve finanční tísní, je neustále v práci a je výchovná funkce šizena. Pro výchovu jsou nutné prostředky. Ekonomická funkce rodiny je dále závislá na mnoha okolnostech. Rozlišujeme venkovské a městské rodiny, rodiny s více dětmi, s jedním dítětem i rodiny bezdětné. Záleží na délce trvání manželství, kdy je důležitý věk dětí aj.
- 2) *Funkce biologická* – biologická funkce rodiny spočívá především ve vzájemném erotickém uspokojování fyzických potřeb mezi manželi mimo jiné za účelem biologické reprodukce. Manželství jakožto místo pro společensky uznávaný pohlavní styk, kdy z manželství vzniká díky biologické funkci rodina. V minulosti bylo uspokojování a rozmnožování „házeno do jednoho pytle“ dnes už velmi rozlišuje-

me, kdy chceme založit rodinu a jak velkou ji mít a kdy se oddáváme uspokojování pohlavního pudu. Pro realizaci biologické funkce se předpokládá panující optimistické klima a dobrovolnost obou partnerů ať už jde o uzavření manželství, tak o početí.

- 3) *Funkce výchovná* – funkce výchovná zaujímá zvláštní postavení mezi ostatními funkcemi především z hlediska vázanosti na Zákon o rodině. Ten v mnohém ukládá rodině základní povinnosti a práva a upravuje výchovu a vztahy rodičů vůči dětem i naopak. Nepřipadá mi nemístné zmínit zde jedno z Desatera Božích přikázání, kdy už tehdy se psalo: „*Cti otce svého a matku svou.*“, která s výchovnou funkcí, dle mého názoru, úzce souvisí. Výchovná funkce je ovlivňována a často zatěžována působením sociálních faktorů, které se mění se společností. Kvalitní a plnohodnotné zvládnutí této funkce je velmi náročné.
- 4) *Funkce odpočinku a obnovování tělesných a duševních sil* – s měnící se ekonomickou situací a rozvojem společnosti i možností dnešní doby roste tato funkce na významu. Dospělí obvykle více docení klid, pohodu a kouzlo domova, které je nabíjí energií, děti ačkoli hledají častěji energii, odpočinek a regeneraci jinde než doma, vyráží za zábavou a koníčky, nelze rodině tuto funkci odpírat a podceňovat ji ani u dětí. (Střelec, 1992)
- 5) *Funkce emocionální* – v rodině se odehrává mezi manžely, dětmi a rodiči navzájem. Vztah mezi dětmi a rodiči tvoří rodina, dítě kopíruje vzorce chování a je velmi důležité jak to v rodině funguje po citové, emocionální a vztahové stránce. Zde se dostáváme k možnému jádru celého problému, který mám před sebou, jak moc, jaký je vliv rodiny na dítě v dětství a jak moc se promítne či promítá v pozdějším věku a dospělosti. (Máchová, 1970)

1.5 Rodina a domov

Při studiu nejrůznější literatury a vyhledávání zajímavostí a opodstatněné teorie pro práci bych nechtěla opomenout souvislost mezi rodinou a domovem. Souvislost možná tak úzkou, že bych se odvážila dát mezi tato dvě slova matematické rovnítko. Obě slova v sobě

nesou obrovský náboj emocí, citů, vzpomínek i přání a vzájemně se podmiňují a doplňují jako málokterá jiná.

Zmíněná podmíněnost obou „slov“ totiž platí v rodině jako z pohádky, tak i ve spoustě smutnějších příběhů, dějů ze života a nezvratných osudů. Přesto je vždy osud rodiny a domova velmi úzce propleten. Dítě o domově slyší od narození, podstatně dříve, než se naučí mluvit, chodit a podstatně dříve, než dítě zná místo, svého domova, zná a pozná ty, s nimiž domov společně vytváří.

Výsledky studií uváděné v Matějčkovi (1994) ukazují, že domov dnešních dětí, je předznamenán v domovu jejich rodičů. Jejich „lidí“. Nevychovávají vždy rodiče, vychovávají vychovatelé, osvojitelé. Domov vytváří lidé, kde společně žijí děti a dospělí, kteří se mají rádi. V následném přenosu z generace na generaci hovoříme o sociální dědičnosti. Pokud dítě prožije šťastné dětství a pozná domov, dá se předpokládat, že kvalitní dětství poskytne později i svým dětem a vytvoří jim stejně dobr zázemí, domov.

Přesto, že se během života člověk mění, vyvíjí, zakouší, poznává a neustále se učí, obecnou odpověď na otázku: „Co znamená domov?“ podle Matějčka (1994) považuji za jednu s těch věčných a vždy správných odpovědí.

„Domov pro nás znamená místo, kde jsou „naši“. Povšimněte si, jak je to jednoduché a výstižné slovo! Místo, kde jsou naši lidé, ti, kdo k nám patří a k nimž patříme my. ... „

(Matějček, 1994. s. 11)

Jakousi výpovědní hodnotu o domově, jeho fungování v něm a kvalitě (ovšem nikoli materiální, ale duchovní) může mít i hrdost vlastních dětí. Dítě, vyrůstající v plnohodnotném domově je na něj hrdé a rádo si pozve domů kamarády. Nebojí se a chce. A pokud dostane pozvání od kamarádů, i když pochází z horších podmínek, dopřejme dítěti takovouto „školu poznání“. Lidské vztahy jsou to, na čem dětem záleží. Lidé jsou důležitější než místo či známky blahobytu.

2 TEORIE K PRAKTICKÉ ČÁSTI

Na následujících stránkách se zaměřím už zcela jen na typy rodin, s jejichž dětskými či mládežnickými představiteli jsem realizovala praktickou část výzkumu. Obsáhlé pojednání o rodině nabídla ryze teoretická část, nyní bych ráda uvedla již pouze nástin, či jakési nejhlavnější charakteristiky každého typu rodiny, aby čtenář získal všechny potřebné informace pro další pokračování práce.

2.1 Rodina čtyřčlenná, úplná a funkční

Bezproblémová, funkční, úplná, stabilní, integrovaná, ... Toto jsou bezprostřední synonyma, která mě napadla a považovala bych je za adekvátní vůči nadpisu výše uvedenému. Z funkční rodiny pocházím a žiji v ní i já a proto je pro mě možná obtížné najít teorii k tomu, co považuji za normální, všední, běžné a každodenní. Ovšem nelze se zapomenout na staré dobré: „Člověk mívá, život mění.“ a mít na paměti, že to není až tak běžné normální a hlavně neměnné. Jak podle literatury vypadá funkční rodina?

„Většina lidí v naší zemi považuje za ideál mít děti dvě, a nejlépe tzv. páreček, aby se rodiče mohli těšit z pokračovatelů rodu obou pohlaví. Na dvě děti jsou také dimenzovány průměrné rodinné byty, rodinné vstupenky, stoly v restauracích, obvyklá osobní auta. Panuje všeobecně rozšířená představa, že dvě děti lze také ještě jakžtakž zvládnout, když oba rodiče zároveň usilují o nějakou formu kariéry.“

(Labusová, online C.)

Obecně si lidé představí pod pojmem rodina otce, matku a jejich děti. Matoušek (1993) uvádí, že úplné, nukleární rodiny představují v našich podmínkách jen jednu třetinu rodin a jednu pětinu všech domácností. V rámci funkční rodiny Beavers (in Matoušek 1993) rozděluje ještě dva typy rodin:

I) *Adekvátní rodiny* – rodiny, v nichž platí následující obecná nepsaná pravidla:

- zřejmé oddělování ženské a mužské role
- muž jakožto živitel rodiny je dosti pracovně angažován, má více společenských kontaktů

- žena obstarává především domácnost, občasné pocity přemoženosti, únavy příp. depresí, jež však neovlivňují chod a funkce rodiny
- sexuální styk je pravidelný a větší uspokojení přináší muži

II) *Optimální rodiny* – vyznačují se těmito znaky:

- manželé jsou schopni se více doplňovat a zastupovat, menší rozdíly mezi mužskou a ženskou rolí
- manželé dávají najevo své naplnění za vztahu, muž i žena udržují společenské kontakty, přičemž oba partneři tráví čas společně s dětmi, případně dohromady i s jinými rodinami
- sexuální aktivita má nepravidelnou tendenci (nikoli však kolísavou), manželé jsou si věrni a sex jim přináší vzájemné potěšení

„Rodinám adekvátním i rodinám optimálním velmi záleží na prospěchu dětí. V obou typech rodin jsou zájmy dětí prioritou. Společným znakem obou typů rodin je odpovědnost vůči zájmům a potřebám kohokoliv z širší rodiny.“

(Matoušek, 1993, s. 121)

Oproti ostatním typům rodin Matějček (1994) poukazuje na citovou angažovanost. Může se vyskytovat v různých typech rodin, ale jen v normálně fungující rodině se i s vývojem dětí (a nejen jich) sice mění, ale především, nepomíjí!

A souhlasí-li čtenář s názorem, že za synonymum rodiny funkční lze považovat i termín rodina řádná, uzavřela bych tuto kapitolu citací Machotky (in Máchová, 1970), který píše:

„Za řádné považujeme takové rodiny, které plně odpovídají ideálnímu rodinnému životu a plní své funkce, které jsou na ně společností kladeny.“

(Máchová, 1970. s. 82)

2.2 Rodina ovdovělá, dítě sirotek

„Tak jako ležel hřbitov v centru každé obce, smrt byla centrem života. Změnilo se to docela nedávno ... Mrtví dále nežijí mezi námi, smrt zabstraktněla. Živí si žijí, na smrt nemyslí.

Nelze dost zdůraznit, jak podstatná to je změna.“

(Možný, 1990, s. 31)

„To není pravda! To je omyl! Určitě došlo k nedorozumění!“ toto jsou podle Marhounové (1988, s. 48) nejčastější obrany vůči realitě v okamžiku, kdy zjistíme, že jsme přišli o blízkého člověka.

Matoušek (1993) popisuje smrt člena rodiny pro pozůstalé jako nejstresovější zážitek, s jakým se v životě mohou setkat. Rodinná reakce na smrt blízkého je směsicí reakcí individuálních, které však v konečném důsledku ovlivňují reakce jednotlivců.

Dítě, které přišlo o rodiče je vystaveno dlouhodobé zátěžové situaci. Prožilo šok, s nímž se musí vyrovnat. Rozhodující pro toto období je okamžik vědomí *určité ukončenosti*. Smířit se se situací je možné až když je nám jasné, že to, v čem jsme dosud žili, se už nevrátí.

Matějček (2002) rozlišuje u dítěte v období truchlení jeho čtyři fáze:

- I. *Šok neboli ohromení, kdy si dítě uvědomí, že milovaná osoba se neobjevuje.*
- II. *Protest, který nastupuje jako obranná reakce a který by měl věci vrátit do dřívějších kolejí.*
- III. *Beznaděj či zoufalství, když protest nefunguje a ztráta se jeví jako definitivní.*
- IV. *Proces vyrovnání, uklidňování, smíření a hledání nových východisek.*

(Matějček, 2002, s. 92)

Tzv. tabuizace i idealizace zemřelého představují v životě pozůstalých často velký problém, končící často u psychických onemocnění či jiných poruch. Jako nevhodné se obvykle jeví i rychlá náhrada za pozůstalého. Tato situace je náročná pro obě strany, pozůstalí očekávají a nově příchozí se ocitá před velkým tlakem.

Smrt v dnešní době stejně jako nemoc představuje něco, co patří za zavřené dveře a není dobré s tím příliš chodit na veřejnost. Rodiny, které neumí nebo nechtějí smrt přijmout jako součást života se s ní v případě potřeby pak ani nedokážou vyrovnat. Nerušíme kontakty

s blízkými, kteří umírají a pokud je to přání obou stran, nechme umírající zemřít doma s těmi nejbližšími. (Matoušek, 1993)

Matějček (2002) ve své knize doporučuje vhodné postupy, jak jednat, když v rodině dojde ke smrti rodičů.

- I. V první řadě platí nečekat s pravdou. Je zbytečné dítěti tvrdit, že rodiče jsou na dovolené, mezitím se se situací „nějak“ vypořádat a dítěti jen oznámit pravdu, až když už nikdo nepláče.
- II. Dítě, které se dozví pravdu, potřebuje čas. Chce-li být samo, dopřejme mu samotu, chce-li plakat někomu v náručí, držme ho pevně a dejme mu najevo, že nezůstalo samo. Dejme mu prostor situaci pochopit a přijmout ji.
- III. Říkejme dítěti vždy pravdu. Starší dítě pozná nepravdu a přesto, že to spousta dospělých pozůstalých vůči dětem myslí dobře, velmi trpí, neznají-li celou pravdu a především v situaci, kdy se dozví, že se jim lhalo.
- IV. Nebranně dítěti účastnit se pohřbu svých rodičů, návštěvám u hrobu, či fotografiím v domácnosti. Dítě se v první řadě chce naposledy oficiálně s milovaným rozloučit, zároveň je to první velká příležitost naučit se úctě a solidaritě ve chvílích neštěstí.

Symbolem ukončenosti je pohřeb. Bez ukončení nelze něco nového začínat a proto je důležitá i účast dítěte. Už zde se učí pojímat smrt jako přirozenou součást života. Účast na pohřbu má za výsledek eliminaci zmiňovaných obranných reakcí, důstojné ukončení a pomalou cestu zpět do života. (Marhounová, 1988)

- V. Až budeme mít za sebou následující čtyři fáze, začneme dítě navádět zpět do života her, přátel, povinností, radostí, do života plného aktivit. Největší pozitivní účinek zde mají takové činnosti, jimiž dítě svým vykonáváním dělá radost jiným lidem a samo vidí, že někoho rozveselilo a potěšilo.

Člověk roste bolestí. A i v tomto případě lze později chápat bolest jako překážku při dosahování životní spokojenosti, překážku poskytující šanci ověřit si svou vnitřní sílu i svůj charakter. Lidé, kteří v důsledku bolesti vnitřně vyrostli, dokážou v životě jasně formulovat to, co chtějí a dokážou se k tomu odvážit. (Marhounová, 1988)

2.3 Rodina rozvedená

„Rozvod je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, krajním řešením v procesu rozvratu manželství; rozvod je na rozdíl od rozvratu manželství deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, že proběhne rozvodové řízení a do celého děje, který byl předtím pouze součástí rodinného života, vstupují úřední instituce, jako např. soudy, právníci, oddělení péče o děti aj.“

(Matějček, 2002, s. 39)

Ačkoli podle statistik klesá počet uzavíraných sňatků, s rozvodem má osobní zkušenost stále více lidí a bohužel i dětí. Jsou-li však spory, krize, problémy, neshody už nepřipustné a nelze takto dále pokračovat, nabízí se rozvod podle Dvořákové (2002) jako jediné řešení, které může vzniklou situaci vyřešit.

Abychom mohli s dítětem „pracovat“ dále musíme mu rozvod vysvětlit. Podat pouze definici Matějčka dítěti, které je ve velmi náročné situaci, asi nestačí. Zajímavá a praktická řešení nabízí Novák (2007):

- *Rozvod je důsledkem toho, že se rodiče již nemilují. Není to vina dětí. Stává se to.*
- *Oba rodiče své děti milují, rozvod na tom nic nemění.*
- *Děti budou bydlet u jednoho z rodičů a druhého budou pravidelně navštěvovat. Oba rodiče s tím takto souhlasí a ani jeden si nepřeje, aby se děti přestaly stýkat s rodičem druhým.*
- *Rozvod je trvalým rozchodem rodičů. Rodiče spolu již nebudou žít. To je velká změna. Co se nemění, je jejich vztah k dětem. Dá se říci: „Přestáváme být manžely, zůstáváme rodiči.“*
- *My rodiče víme, že děti si rozvod nepřejí a chtěly by takovému to řešení zabránit. Nejde to. Naše rozhodnutí je definitivní a nikdo na něm již nic změnit nemůže.*
- *Děti mají své dětské starosti, dospělí zase „dospělé“ starosti. Děti nemohou řešit starosti rodičů. Oba rodiče si přejí, aby děti milovaly jak otce, tak i matku. Co je mezi rodiči, to si vyřeší sami.*

- *Období, které prožíváme, není lehké pro nikoho. Pro děti je těžké. Rodiče se jim budou snažit pomoci a nedělat vše jeden druhému ještě těžší.*
- *O dětech i o tom, co je nezbytné, se rodiče vždy domluví. Nepřejí si, aby děti vyřizovaly „vzkazy“ od jednoho druhému.*

(Novák, 2007, s. 57)

Všichni autoři se shodují ve skutečnosti, že rozvod představuje stres, je to zátěž pro všechny zúčastněné, je to období napětí, velkých emocí a velkých pří. Prekopová (1993) o rozvodu pokračuje: rozvod přichází na řadu v situaci, kdy se láska změnila v nenávisť a dítě se často stává předmětem rodičovských sporů. Dítě trpí výčitkami svědomí, spoluobviňuje se ze vzniklé situace, trpí ztrátou rodiče, je velmi často přetěžováno.

U dětí se v okamžiku, kdy se o situaci dozvědí, objevují tři obranné mechanismy chování a reakcí (Novák, 2007):

- I. Děti obvykle bojují. Mohou se však objevit letargické reakce, příp. se zabývají nepodstatným problémem, ke kterému se v této době upínají.
- II. Následuje zatvrzení. Děti zatvrdnou proti jednomu z rodičů, někdy proti oběma či proti sobě samým.
- III. V poslední fázi dochází k adaptaci. Jelikož oba rodiče jsou naživu a přítomni, i málá zmínka o čemkoli, může vyvolat dalekosáhlé následky.

Dopady rozvodu dítě trpí v každém věku a jen ve výjimečných případech nezůstane i jeden z rodičů, který by citově nestrádal. V porozvodové situaci je zasaženo mnoho oblastí vývoje dítěte. Labusová (online E.) jako nejhorší důsledek rozvodu uvádí sníženou schopnost dětí vytvářet si a udržovat vlastní hodnotové mezilidské vztahy. Domnívá se, že vznik této schopnosti pramení v jistém a bezpečném domově plné lásky, který po rozvodu mizí. Další možné následky popisuje Matějček (2002), které je možno vidět ve zhoršeném školním prospěchu, špatných interpersonálních vztazích s širší rodinou, přemíře stresu z nového partnera a mnoho dalších, kdy všechny následky mohou vyústit až ve vážná psychická onemocnění. Proto by rodič nikdy neměl zapomínat na obecné rady a doporučení, jak po rozvodu jednat. Matějčka (2002) volně doplňuje Prekopová (1993).

- 1) Vymažte ze vztahu mezi rodiči nepřátelství. Dítě chce, potřebuje a miluje oba rodiče, milovat je bude, ač budete říkat cokoli, akorát mu situaci ztížíte.

- 2) Neučte dítě lhát. Nechte mu prostor, aby se vyjádřilo o setkání s druhým rodičem, podle toho jak se cítí, ne podle toho co by se vám více hodilo.
- 3) Udržujte dítě v realitě. Nevyvracejte mu skutečnost, že jste rozvedeni. Druhého rodiče stejně dítěti z hlavy nevymažete a přímostí mu věci daleko více usnadníte.
- 4) Mějte na paměti, ač jste v roli rodiče „víkendového“ či „stabilního“ máte vůči dítěti stále spoustu povinností.
- 5) Dítě si nekupujte. Nezaměňujte citové potřeby s těmi materiálními. Nerozmažlujte ho, všechno není jen o věcech.
- 6) Nedělejte nikdy z nikoho (ze sebe a z dítěte) ani útočný ani obranný nástroj.
- 7) Nenechte se ovládat. Ukažte naopak dítěti vlastní iniciativu a nezapomínejte i na autoritu. Pořád jste především rodič.
- 8) Podporujte a udržujte radost dítěte, má-li se setkat s druhým rodičem, těšte se s ním a motivujte ho.
- 9) Udržujte ve stycích pravidelnost. Neomezujte setkání jen na narozeniny, svátky, Vánoce aj. Důležitá je pravidelnost.
- 10) Pokud dítěti chcete nebo musíte vysvětlit okolnosti či příčiny rozvodu, jednejte úměrně věku a myslete na to, že dítě nemusí znát všechny detaily.

„V žádném případě nelze říci: Je z rozvedené rodiny, bude delikvent (alkoholik, sám rozvedený). Lze říci: Je z rozvedené rodiny, bude to mít v životě obtížnější, než kdyby jeho rodina byla harmonická a úplná.“

(Novák, 2007, s. 55)

2.4 Rodina s více dětmi

Rodina s mnoha dětmi je charakteristická především sourozenci a jejich vzájemnými vztahy. Střelec (1992) píše: sourozenectví na život dítěte má větší vliv, než si mnozí lidé myslí. Jeho vliv se velmi příznivě promítá především ve výchově. Nejvíce si ze sourozenectví jako takového odnesou děti narozené ve věkovém odstupech do tří let. Čím větší věkový roz-

díl, tím menší míra klasického sourozeneckého vlivu, kdy se ze sourozenectví můžeme při velkých věkových odstupech dostat do role výlučně výchovné. Děti, vyrůstající se sourozenci se snáze umí podělit, jsou skromnější, jejich požadavky nejsou přemrštěné. Obvykle i rodinná soudržnost je větší než u malých rodin, což by se dalo jinými slovy říci: „Jeden za všechny, všichni za jednoho.“.

Labusová (online C.) se o sourozenectví velmi sympaticky vyjadřuje jako o nejen nejsilnějším, ale především o nejdelším možném mezilidském vztahu. Velkou rodinu označuje velkou výzvou. Co rozhoduje o počtu dětí v rodině nelze přesně říci. Příčin i důvodů může být celá řada, vliv zkušeností z vlastního dětství však roli hraje vždy, přičemž lidé z velkých rodin obvykle také zakládají početné rodiny. Bývalí jedináčkové, ocitající se v roli rodiče, ale u jednoho dítěte končí málokdy.

Ačkoli konkrétní vyjádření lásky mezi sourozenci na sebe někdy nechávají čekat, sourozenci jsou pro sebe nepostradatelní. Sourozenec nás naučí jen sdílení, rozvoji, hrám a jiným libým činnostem, ale je také nenahraditelný a jedinečný při získávání zkušeností s rivalitou, se žárlivostí, s prohrou, i s prvními boji. I když se děti liší na základě pořadí, ve kterém přišly na svět, kdy se každé bude vyznačovat jinými vlastnostmi, význam a důležitost v životě nelze sourozenectví upřít. (Labusová, online D.)

2.5 Rodina s jedním dítětem, dítě jedináček

Přesto, že život v malých rodinách je vždy snazší, po jedináčkovi touží jen menšina párů. Pokud lidé zůstanou u jednoho dítěte, argumentují často penězi, sociální hledisko zde však vítězí na celé čáře ve prospěch více dětí. Jedináčkovi bude v životě sourozenec popř. sourozenci obvykle dříve či později scházet. Toto je také důvod, jak bylo výše uvedeno, že rodiče, kteří prožili dětství o samotě, si obvykle pořizují aspoň dvě děti. Nechtějí, aby jejich děti postrádali sourozence jako oni. Na adresu jedináčků jsou charakteristiky vesměs negativní. Jsou rozmazlení, líní, neschopní, urážliví, lakomí, panovační, sobečtí, ... nic z toho však není pravidlem. Děti většinou opravdu většinou trpí, neboť nemají těmto „pomlouvám“ jak čelit, mezi kamarády jsou v menšině a doma jsou jediným realizátorem rodičovských ambicí. (Labusová, online C.)

Střelec (1992) upozorňuje na nesprávné postoje ve výchově jedináčků (jež mohou zapříčinit zaškatulkování dítěte mezi „mazánky“ a neoblíbené děti). Velkým negativem je přehnané materiální v podobě drahých hraček, značkového oblečení aj. Velmi důležitá je otázka kompenzace sourozence přáteli, zvířaty, vyplněním volného času koníčky a zájmy, kde se jedináčci mohou setkat s vrstevníky a zakoušet spolupráci, kompromisy a soupeření.

Stejným projevem a chováním jako jedináček se může ale vyznačovat i dítě, kde se do rodiny narodí nový potomek neplánovaně a dotyčný přestává být benjamínkem, dítě, které má sourozence, ale je mezi nimi velký věkový rozdíl nebo dítě které je mezi sourozenci protěžováno na základě pohlaví, kdy např. otec upřednostňuje jediného syna mezi dcerami.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

V první velké kapitole praktické části představím projekt mého výzkumu. Do celé empirické části jsem vstupovala jako začátečník bez předchozích praktických zkušeností, přesto mě tato část bavila a jelikož téma rodina „na jakýkoli způsob“ pro mě bude vždy atraktivní, přistupovala jsem k celé záležitosti nanejvýš zodpovědně a s obrovským očekáváním výsledků. Tato očekávání se k mé radosti začala během psaní naplňovat.

3.1 Výzkumný problém

Předmětem mého výzkumu je rodina. Konkrétně můj výzkumný problém zní: *Jaké jsou rozdíly ve vnímání pojmu „rodina“ u dětí z různých typů rodin?* V rámci celého výzkumu vyvstala spousta příbuzných otázek: Jak se mezi sebou liší nebo budou lišit děti z pěti různých typů rodin? Jaký má vliv typ rodiny na jejich chování, vyjadřování, na jejich dětství a na ně samotné? Zda rodina, ve které dítě vyrůstá, ovlivňuje jeho smýšlení a budoucí postoj k rodině vlastní?

Téma jsem si vybrala, jelikož rodina pro mě představuje nejdůležitější jednotku v životě, ať už jde o rodinu ve, které vyrůstám, základní jednotku v ní vidím i do mé budoucnosti. Při pohledu kolem sebe, při cestě vlakem, při čekání ve frontě u pokladny, je někdy ohromující, jak smýšlí a vyjadřují se dnešní děti o rodině a jejich členech.

3.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, nakolik a jak ovlivňuje typ rodiny a prostředí, v němž dítě vyrůstá jeho smýšlení o rodině do budoucna, zakládání vlastní rodiny. Jak moc jsou mezi dětmi rozdíly, jak moc může být např. prodělaný rozvod čitelný z otázek a odpovědí? Jestli má vliv počet sourozenců na to, kolik dětí si plánují respondenti do své budoucí rodiny a jiné. Cílem bylo odhalit a odkrýt životy pěti různých lidí, pěti osobností, jež všichni vyrůstají v naprosto různých podmínkách. Mě samotnou zajímalo, kolik naleznu mezi respondenty shod a odlišností.

3.3 Druh výzkumu

Pro svůj výzkumný problém, jsem zvolila kvalitativní druh výzkumu. Hlavním důvodem k tomuto kroku byl cíl výzkumu a výzkumný problém, kdy jsem považovala za vhodnější preferovat v tomto případě kvalitu nad kvantitou. Zároveň jsem zvolila osobnější přístup k lidem, který je mi i ve všedním životě bližší, než matematické zpracovávání grafů, procent a výsledků.

3.4 Výzkumný vzorek

Základní vzorek pro mě představoval mládež města Karviná, reprezentativní vzorek byl vybrán cíleně, kdy byly záměrně vybrány děti z různých typů rodin. K vyhledávání vhodných respondentů jsem využila rodinný kruh, bývalé gymnázium a okruh mých přátel. Rodiny a respondenti, tedy výzkumný vzorek, byli vybráni na základě mého vlastního uvážení a dostupných informací o dětech a rodině samotné. V tomto ohledu je má práce subjektivní. Do výzkumného vzorku byly zařazeny následující rodiny s dětmi:

- *Rodina s jedním dítětem – dítě jedináček*
- *Čtyřčlenná rodina úplná a funkční – dítě z úplné funkční rodiny*
- *Rodina s více dětmi – dítě z rodiny s více dětmi*
- *Rodina rozvedená - dítě z rozvedené rodiny*
- *Rodina ovdovělá zcela bez rodičů – dítě sirotek*

3.5 Výzkumné metody

Ve výzkumu využiji jako hlavní metodu rozhovor. Abych však měla šanci získat více informací a především před samotnými rozhovory informace o dětech a situaci a stavu v jejich rodinách, použiji dále metodu volného psaní a okrajově pozorování pořizované během rozhovorů.

Jako první byla použita metoda volného psaní, kdy všechny děti dostaly stejný úkol, měly možnost vypracovat ho ve svém prostředí, měly na úkol dostatek času a byly seznámeny s tím, co se po nich žádá, i k čemu bude vše použito. Konkrétní dokumenty se zadáním přikládám v příloze.

Následovaly rozhovory, které byly se souhlasem zaznamenávány na diktafon. Zvolila jsem polostrukturované rozhovory s předem připravenými otevřenými otázkami. Seznam otázek měl dvě části, jedna zůstávala stejná pro všechny zúčastněné a druhá část se lišila. Ke konkrétním typům rodiny a jejich dětem byly vytvořeny konkrétní otázky pouze pro jednotlivé respondenty. Seznam otázek je rovněž umístěn v přílohách.

3.6 Průběh výzkumu

Práce na samotném projektu začala na sklonku druhého ročníku, ve školním roce 2006/2007, kdy od těch dob jsem v hlavě s myšlenkou pracovala a přemýšlela o realizaci. Projekt prošel několika změnami, vždy však šlo o drobné úpravy, spíše byl postupně rozpracováván více a více do detailu. Po vyhotovení konečné verze jsem s novým kalendářním rokem 2008 začala pracovat na realizaci výzkumu.

Oslovila jsem vybrané respondenty, kteří byli pro můj výzkum vhodnými kandidáty, všem se představila, vysvětlila, o co půjde i k čemu budou veškeré materiály použity. Prvním krokem bylo volné psaní, v okamžiku, kdy se mi vrátily tyto texty, byly pořízeny rozhovory, nahrávány na diktafon. Přepsané verze jsem všem zpětně poslala k nahlédnutí, zda mohou informace zůstat v konečné podobě. Sekání s dětmi probíhala nezávisle na sobě, vyhodnocování výsledků bylo průběžné a jen konečné závěry a výsledky byly naspány po rozebrání všech materiálů.

3.7 Analýza dat

Zpracování dat probíhalo především pomocí kódování, kdy z technik bylo použito nejprve otevřené kódování doplněno metodou kontrastování (Švaříček, 2007) jinak též metoda kontrastů a srovnávání (Miovský, 2006). Veškerá data byla archivována, byla využita strategie konstantní komparace, kdy jsem v průběhu analýzy hledala rozdíly a porovnávala informace od jednotlivých respondentů. Data jsem doplňovala o vlastní komentáře stejně, jako nově vznikající závěry výzkumu. V samém závěru práce jsem použila metodu analytické indukce, kdy se potvrdila má nahlas nevyřčená hypotéza. Hypotéza, o znění: „Typ rodiny má vliv na chování dětí“, během vznikající práce nabyla na platnosti, a proto ji v mém výzkumu v samém závěru přijímám jako platnou. Utvořila jsem novou kostru příběhu, do které jsem zasadila nově vzniklé výsledky výzkumu.

4 REALIZACE VÝZKUMU

Praktickou část rozdělím do několika částí podle počtu respondentů a typů rodin. Čtenáři nabídnu malé seznámení s rodinou pomocí krátké hlavičky, navážu úplným a původním přepisem volného psaní a již kódovanými rozhovory a volným psáním. Zkrácené přepisy rozhovorů uvádím v přílohách.

Kódování v mém pojetí bude vypadat následovně: uvedu vždy seznam signifikantních výroků podstatných pro výzkum, která jsem získala z volného psaní a rozhovorů. Pokračovat budu přiřazením významů k jednotlivým výrokům, čímž mi vzniknou hlavní témata. Tato témata využiji dále v samostatné závěrečné kapitole, kde stanovím výsledky výzkumu.

4.1 Dítě z čtyřčlenné, úplné a funkční rodiny

Zuzka, 14 let, kamarádka

Otec 36 let, pracuje na šachtě, matka 37 let, pro nemoc v domácnosti, částečný důchod, po necelých dvou letech vztahu se ve 21 berou, po stejné době přichází na svět první dcera. Zuzka, třetí ročník nižšího gymnázia se zálibami ve sportu, módě, přátelích a literatuře. Mladší sestra Lucie 9 let, 3. třída základní školy, hodně volnočasových aktivit. Společnými zájmy rodiny je sport – házená, cestování po ČR i zahraničí.

4.1.1 Volné psaní

Ahoj Ivi, našla jsem si volnou chvíli a napíšu ti něco o mě, mojí rodině a našich vztazích obecně.

Já si připadám jako normální puberták, který občas úplně neví, co vlastně chce, jsem náladová, ale je se mnou snad i sranda a myslím i, že jsem docela upřímná. Občas sice vstanu levou nohou z postele a celý den se mi nedaří, tak bývám podrážděná a moc nemám náladu se s nikým bavit.

Moje rodina pro mě znamená hodně. Všechny je mám ráda, ale není tajemství, že bych spíše chtěla být jedináček. Co naplat, sestru mám. Možná mezi námi není moc velký

věkový rozdíl, ale mě osobně se velký zdá. Ona je prudké a vznětlivé povahy, lehko se urazí. Tento typ lidí já ráda moc nemám.

Mamce moc osud nepřál. Je hodně nemocná a nevidí na jedno oko. Je to velmi silný člověk, který se se svou nemocí naučil žít. Vycházím s ní dobře. I když je to mezi námi takové všelijaké, chvíli jsme na sebe našťvané, ale na druhý den je zase vše OK.

Tatka, co o něm napsat. Je to šílenec do házené. Ale to snad nemusím rozepisovat ... Doma se s ním moc často nepotkávám, neboť je buď v práci, nebo spí. Pokud už je vzhůru a doma, sedí buď u počítače, nebo u televize. Málokdy si s ním sednu a jen tak popovídám. Většinou s ním řeším tři témata: škola, házená, počítač. Není to špatný člověk, jen občas má myšlení patnáctiletého pubertáka.

Myslím si, že hlavou rodiny přímo není nikdo. Rodiče si to docela mezi sebou rozdělují. Je možná docela, že jsem starší výhoda. Ségra mi občas má „privilegia“ závidí. Musí si občas také uvědomit to, že mně je 14 a jí jen 9.

Mé sny do budoucna jsou celkem jasné. Dostudovat gympl, přejít na nějakou výšku a potom sen číslo jedna – FRANCIE.

Doufám, že ti tento můj na moc slohově povedený ... nevím, jak to nazvat ... pomohl.

Zuzka

4.1.2 Seznam signifikantních výroků

- rodina pro mě znamená hodně
- všechny je mám ráda
- chtěla bych být spíše jedináček
- věkový rozdíl mi připadá velký
- mamce moc osud nepřál

- je hodně nemocná
- je to velmi silný člověk
- vycházím s ní dobře
- je to šílenec do házené
- je buď v práci, nebo spí

- *sedí buď u počítače, nebo u televize*
- *málokdy si s ním sednu a jen tak popovídám*
- *není to špatný člověk*
- *občas má myšlení patnáctiletého pubertáka*
- *hlavou rodiny přímo není nikdo*
- *rodiče si to mezi sebou rozdělují*
- *je výhoda, že jsem starší*
- *mé sny do budoucna jsou jasné*
- *místo, lidi, se kterými se musím vídat každý den*
- *je to zázemí*
- *jsme normální funkční rodina*
- *vztah k matce je lepší než k otci*
- *sedneme a pokecáme o holčičích tématech*
- *s taťkou o takových věcech spíše nemluvím*
- *jsme oba dva docela náladoví lidé*
- *má takové dvě tváře*
- *nic bych neměnila*
- *po vysoké škole bych si chtěla založit rodinu*
- *spíše jedno dítě než dvě*

- *ideální partner neexistuje tak někdo se asi najde*
- *mám ráda ten svůj klid, kdy mě třeba nikdo neruší*
- *s počtem sourozenců jsem smířená*
- *mám málo prostoru a klidu na to se učit*
- *nepřála bych si dalšího sourozence*
- *vztah by se v budoucnu mohl zlepšit*
- *až ona bude mít tak 14, 15, si myslím*
- *doma jsou se mnou ochotni řešit mé problémy*
- *v rodině většinou nacházím to, co potřebuji*
- *nechybí mi přímo nic*
- *jsem spokojena se svým dětstvím*
- *nejlepší zážitek ... snad poprvé u moře*
- *bylo to takové asi nejspontánnější*
- *nejhorší když mi umřela prababička, tak se mi zhroutil svět*
- *kdo žije v úplné rodině, určitě je lépe připravený do života*

4.1.3 Přiřazené významy k jednotlivým výroky

Rodina v tomto případě znamená především rovnost a lásku. Je to fungující jednotka, kde se lidé mají rádi. Dochází zde k uspokojování potřeb, které všem je to příjemné, a hodlají u tohoto zůstat beze změn. V rodině respondentka nachází vše, co potřebuje a je pro ni důležité vědomí, že v případě potřeby, je rodina ochotna řešit s ní její problémy.

Matka zde představuje důležitého (obdivovaného) člena, který je považován. Společně řeší problémy, rozebírají holčičích věci. Vzájemný vztah je dobrý. V tomto případě je lepší než o otci.

Otec je velmi pracovně angažován, volný čas tráví rád odpočinkem bez lidí. Je to rovněž dobrý člověk, který umí pobavit druhé svým chováním. Je však náladový a působí dojmem muže dvou tváří. Společenskost a rodinná zábava se střídá s naprostou uzavřeností.

Se statusem *sestry* je smířená, přesto si spíše přála být jedináček. Čtyř a půlletý věkový považuje za velký, pozitivum vidí v tom, že dotazovaná je starší. Další sourozence striktně odmítá. Bojuje se sestřinou povahou, která jí omezuje především v nedostatku soukromí. Doufá ve zlepšení situace v průběhu let.

V *dětství* je spokojená. Nic nepostrádá. Nejhezčím zážitkem je první pobyt u moře, nejhorší bylo úmrtí prababičky a její pohřeb.

O *budoucnosti* má konkrétní představy. Vysoká škola, partner, kde je ochotna ke kompromisům, rodina raději s jedním dítětem, příp. velký věkový odstup mezi sourozenci. Skutečnost, že pochází z funkční rodiny, považuje za velký klad do života oproti jiným rodinám a typům rodin.

4.2 Dítě bez rodičů, sirotek

Elemír, 22 let, spolužák

Do 11 let úplná, funkční rodina. V 6. třídě na základní škole přišel v 11 letech o matku, která zemřela v důsledku nemoci. V 8. třídě ve 14 letech pak i o otce, jenž zemřel při nehodě. Když matka zemřela, jí 40 let, otci 42 let. Elemír má o devět let starší sestru Katku.

Po smrti matky měla 20 let, po smrti otce 23 let. Prarodiče nemá ani v době neštěstí neměl, od okamžiku osíření, žije společně se sestrou, později i s jejím přítelem.

4.2.1 Volné psaní

Rodina pro mě znamená moje přítelkyně, sestra s manželem, rodiče, kteří zemřeli. Dětství jsem měl spokojené, potom to ovlivnila úmrtí. Musel jsem se s tím vyrovnat, naučil jsem se a poznal tím spoustu jiných věcí.

Rodiče byli jako každý jiní. Chodili do práce. Zažili jsme plnohodnotné dětství. Mám spoustu zážitků. Věnoval jsem se aktivně sportu. Měl jsem dobré známky. Lidé, kteří to pak věděli, tak mi vždy jen pomohli. Nikdy jsem se neseťkal s negativní reakcí.

Slovo rodina si spojím se slovy zodpovědnost, děti, starosti. Určitě i já chci rodinu a nevidím důvod proč ji nemít. Bohužel, co se stalo, stalo se, ale nakonec to čeká většinu lidí. Já jsem to prodělal v dětství.

4.2.2 Seznam signifikantních výroků

- *rodina znamená moje přítelkyně, sestra s manželem, rodiče, kteří zemřeli*
- *dětství jsem měl spokojené*
- *později dětství ovlivnila úmrtí*
- *musel jsem se s tím vyrovnat*
- *naučil jsem spoustu jiných věcí*
- *zažili jsme plnohodnotné dětství*
- *mám spoustu zážitků*
- *nikdy jsem se neseťkal s negativní reakcí*

- *slovo rodina si spojím se slovy zodpovědnost, děti, starosti*
- *chci rodinu a nevidím důvod proč ji nemít*
- *rodina je pro mě domov*
- *funguji tak, jak funguji*
- *vychovávala nás, vyrůstala s námi, učila nás*
- *vztah byl dobrý, tak jak všechno ostatní*
- *všechno bylo stejné jako v každé normální funkční rodině*

- *se sestrou vycházíme moc dobře*
- *neexistovalo období naschválu, žalování, osočování*
- *donutila nás situace držet spolu víc*
- *přál bych to hlavně rodičům*
- *situace mě naučila spoustě věcem*
- *nejsem v ničem nenormální*
- *chci zasadit strom, postavit dům a zplodit syna*
- *nemyslím si, že bych nemohl, nechtěl, bál se*
- *chtěl bych byt anebo třeba dům*
- *ožením se, chtěl bych mít vždy dobrou práci*
- *budeme mít dvě děti, pojedeme na dovolenou*
- *akce, výlety, kamarádi, zájmy, holky*

- *než jsem přišel o rodiče, tak bylo všechno v pohodě*
- *konkrétní nejhezčí si nevybavím, je jich moc*
- *nejhorší tak určitě přijít o rodiče*
- *určitě to má vliv*
- *dětství bylo ovlivněno šokem*
- *ted' budu hodnotit asi vesměs pozitivně*
- *musel jsem se rychle v té situaci i ve světě zorientovat*
- *tak mě to posunulo dopředu*
- *člověk si začne více vážit*
- *pocity byly stejné*
- *dělal jsem všechno úplně stejně*
- *pomáhali jsme si se sestrou hodně navzájem*
- *věděl jsem, že tohle se nedá vzít zpátky*

4.2.3 Přiřazené významy k jednotlivým výroky

Rodina v tomto případě představuje domov. Z lidí především přítelkyni, sestru s manželem a rodiče, kteří zemřeli. Rodina znamená zodpovědnost, děti a starosti.

Rodiče zda chybí, ale nelze jim upírat oprávněné místo. Vztah byl s oběma velmi dobrý, vše fungovalo jako v normální rodině, kde se lidé mají rádi. Rodiče byli vychovateli, oporou, učiteli a nezasloužili si zemřít v tak mladém věku.

Vztahy se *sestrou* jsou velmi dobré a pevné! Sourozenci byli situací donuceni k semknutí a společnému boji. Nebyl čas na vzájemné škádlení, popichování, naschvály a jiné. Sestra hrála velmi důležitou roli po smrti rodičů.

Dětství probíhalo velmi hezky, než rodiče zemřeli. Bylo plné zážitků, zábavy, akcí kamarádů, výletů s rodiči. Respondent má spoustu hezkých zážitků, kde neupřednostňuje žádný konkrétní, nejhorším zážitkem byla pochopitelně smrt rodičů, což dětství zasáhlo šokem a ukončilo.

Po *smrti* bylo nejdůležitější co jak nejrychleji pobrat. V životě nedošlo k negativním reakcím v souvislosti se ztrátou rodičů. V důsledku situace se naučil spoustě nových věcem. Dokázal se zorientovat v problému, pochopil, že situace se nedá změnit, což ho zase posunulo dál a je rád, že přes všechno co, se stalo, vede takový život, jaký vede. Velký význam zde má spojení musel, ale zvládl.

Do *budoucnosti* si odnáší už jen cenné zkušenosti, více si váží lidí. Úmrtí má určitě na člověka vliv, ne však v názoru na rodinu. Respondent je stejný jako ostatní lidé, chce založit rodinu, fungovat jako manžel a otec. Mít práci a kde bydlet. Není v ničem výjimečný a s odstupem už situaci hodnotí jen pozitivně.

4.3 Dítě z rozvedené rodiny

Nikola, 17 let, sestřenice

Po dobu 15 let úplná rodina. Rodiče podnikají v květinářském průmyslu. Otec i matka se ve 36 letech rozvádí. Dcery Nikola a Katka tehdy ve věku 14 a 7 let po rozvodu svěřeny matce. Otec odchází k 31leté přítelkyni, se kterou je dnes podruhé ženatý. Přítelkyně se rovněž rozvedla a do vztahu vstupuje se dvěma syny Jakubem a Dankem (tehdy 11 a 7 let). Starší dcera Nikola po čase přešla k otci, kde nyní žijí společně jako pětičlenná rodina a se svou mladší sestrou, žijící u matky, pravidelně tráví víkendy i volný čas.

4.3.1 Volné psaní

ve školce jsem začala hrát na housle. hrála jsem 6 let. navštěvovala jsem základní školu cihelny v karvine 6.nasla jsem si tam kamarady ale i pratele se kterymi se stykam dodnes. hodne jsem se bavila s nelou simovou ktera me dovedla ke konim, a laska k temto zviratum mi vydrzela dodnes. nabídla mi jestli nechci pracovat u nich na statku ve starem meste. souhlasila jsem. tak jsem se asi ve 3 tride začala o kone starat. jezdila jsem za nimi kazdy den na kole kde jsem je krmila, čistila, a obcas si i zajezdila. ale preci jen to byla taky prace v celkem drsnych podminkach na to kolik mi bylo let. pracovalo se i v zime. v silenych mrazech se bylo cely den v chladne staji, nosily se kyble se studenou vodou, vyvazely se kolecka s hnojem po sikme rampe ktera byla namrzla. a ze ty kolecka nebyly zrovna nejlehci, mela jsem je obcas problem vyvezt az nahoru. taky hrozilo kopnuti nebo kousnuti od kone, ale taky pády z nej. jenze to mi nedelalo zedne starosti. priblizne po 4 letech jsem prace u koni nechala z duvodu skoly a zmen na statku. o praci u koni uvazuju i do budoucna ale je to velke bremeno. v 5 tride základní skoly jsem se začala pratelit s marketou larysovou a marketou miczkovou. s temi jsem se začala zajimat o hudbu. poslouchaly jsme hip hop a metal, hraly s klukama fotbal. o dva roky pozdeji jsme se stehovaly z ka 6 do ka 8, takže me cekal i prestup na jinou skolu. mela jsem z toho celkem strach ale nakonec to nebylo tak hrozne. v nove skole jsem si nasla nové pratele ale taky nove nepratele.koupila jsem si akustickou kytaru. mela jsem kapelu, začala jsem hrát na basovou kytaru. taky prisla dalsi zmena. nasi rodice se rozvedly. brala jsem to ale celkem v pohode i kdyz to nebylo zrovna prijemne. pri rozhodovani se, na jakou stredni skolu jit, jsem uvazovala o veterine, zdravotni skole, stavebni skole, ale moje znamky tomu jaksi neodpovidaly tak jsem se dala na kuchare s maturitou. obor me bavil a bavi, ale neni to to prave orechove jak jsem si ze zacatku myslela. v prvaku jsem byla celkem zmatena. nebyla jsem zvykla na takovy rezim, na tolik lidi, a ani na takove naroky. obzvlast nemcina mi delala prvni dva roky problemy protoze na základni skole jsme se v hodinach nemciny jen divaly na video a nebo jsme si povidaly atd. maximalne nas zkousela ze slovicek ale to bylo vse. začala jsem se hodne pratelit s luckou langovou, se kterou se pratelim dodnes a je to momentalne moje nejlepsi pritelkyne v prvaku ani nas kolektiv nebyl nejlepsi. . rikalo se o nas ze jsme nejhorsí trida na skole. ve druhaku uz jsme nebyly v plnem poctu. nekolik lidi odeslo a tak se nas kolektiv trochu zcelil....ale ne moc. taky jsem se prestehovala od matky k otci. odesla jsem od ni protoze jsme se hadaly temer kazdy den kvuli hloupostem a uz jsem nemohla poslouchat

neustale narazky na tatku a jeho přítelkyni. přestěhování mě docela psychicky rozhodilo. na jednu stranu jsem byla rada ze jsem u tatky, na druhou stranu mě stvalo ze jsem odesla od sestry a vlastní matky. vztahy s matkou ze začátku nebyly moc dobré. jela jsem ji navštívit až měsíc po tom, co jsem odesla. celý měsíc jsme spolu vůbec nekomunikovaly. tak když jsem k ní na vánoce jela, měla jsem celkem strach co se bude dít. samozřejmě jsme se zase pohádaly a pak se dlouho nevidely. nedokázala jsem s ní ani mluvit v telefonu o normálních věcech protože to vždycky skončilo u peněz a hádkou. pak přišel zlom když se zdálo že už je všechno celkem v pořádku. teď je to tak na hranici. ani tak ani tak. ale porad můžu říct, že už je to relativně dobře. v současnosti uvažuju o vysoké škole, a neustále si lamu hlavu nad tím, co budu dělat za povolání. začala jsem znovu hrát na housle, prodala jsem basovou kytaru, a stále brnkám na akustiku.

4.3.2 Seznam signifikantních výroků

- *ve školce hra na housle*
- *ve 3. třídě starost o koně*
- *láska ke koním vydržela dodnes*
- *uvažuju o práci u koní i do budoucna, přesto že je to náročné*
- *v 5. třídě zájem o hudbu*
- *o 2 roky později stěhování*
- *přechod na jinou školu, noví přátelé, i nepřátelé*
- *pořízení akustické kytary, vznik kapely, hra na basovou kytaru*
- *rozvod rodičů*
- *brala jsem to celkem v pohodě, i když to nebylo zrovna příjemné*
- *uvažovala jsem o veterině, zdravotní škole, stavební škole*
- *šla jsem na kuchaře s maturitou*
- *byla jsem celkem zmatená*

- *momentálně moje nejlepší přítelkyně*
- *odstěhovala jsem se od matky k otci*
- *hádky kvůli hloupostem*
- *přestěhování mě docela psychicky rozhodilo*
- *šťvalo mě, že jsem odešla od sestry a vlastní matky*
- *vztahy s matkou z počátku nebyly moc dobré*
- *měla jsem strach, co se bude dít*
- *teď je vztah na hranici, ale relativně dobrý*
- *zvažování a výběr vysoké školy*
- *opět hra na housle, prodej basové kytary a pokračování v brnkání na akustiku*

- *nevyjasněnost budoucího povolání*
- *podpora určitě, psychická opora*
- *tolerování se navzájem*
- *vztah s matkou je lepší, než těsně po rozvodu*
- *s taťkou je to dobré*
- *nerada se už k tomu vracím*
- *jsem ráda, že to je tak, jak to je, vyřešilo se to a že už to je za mnou*
- *vždycky jsem chtěla mít bráchu*
- *jsem ráda, že je mám*
- *nevím, jak by to nesla mamka*
- *vztahy s mamkou by mohly být lepší, ale to mě nikdy nenapadlo*
- *jo, ale hodně pozdě!*
- *dříve ne, to si chci užít*

- *jsem ráda, že jsem se věnovala kroužkům*
- *dětství bylo v klidu*
- *poprvé u moře v páté třídě, poprvé cválala na koni*
- *kromě toho rozvodu asi nic, to je tak nejvíc co se mě dotklo*
- *myslím, že to moc neovlivňuje, ale potom, už se na to člověk dívá jinak*
- *svatba to je jen papírově*
- *hodně jsem vyčítala mamce*
- *naprosto to chápu*
- *z počátku to bylo divné, později to byl zvyk*
- *bylo mi líto nejvíce taťky*
- *stalo se, bohužel*

4.3.3 Přiřazené významy k jednotlivým výroky

Nejdůležitější osobou je v tomto případě *matka*. Kvůli nesmyslným pravidelným hádkám a osočování otce odchází dotyčná bydlet k otci. Přestěhování je psychicky náročné a nese sebou částečné výčitky, že doma zůstala matka sama se sestrou. Po odchodu byly vztahy velmi špatné a objevovaly se obavy, co bude dál. Nyní vztahy relativně dobré, pominuly výčitky vůči matce za urážení otce.

Vztahy v rodině, která představuje především podporu a oporu, jsou velmi dobré. Vztah k otci je kladný, stejně jako ke dvěma bratrům, ke kterým velmi přilnula. Má přátelský vztah i se svou přítelkyní.

Dětství bylo velmi pestré a bylo velmi pestře vylíčeno, až do doby rozvodu. Velký zájem byl o hudbu a zvířata, ale i jakékoli kroužky. Spousta zájmů se uchovala bez přerušení ne-

bo je na ně navazováno v současnosti. Nejhezčích zážitků je více, od prvního pobytu u moře nebo cválání na koni, nejhorší je „jen“ rozvod.

Rozvod sám o sobě, přesto, že byl nejhorším zážitkem, byl brán bez větších problémů, i když situace nebyla příjemná. Teď se k situaci nikdo nevrací, pokud nemusí. V začátcích byla situace „divná“, bylo důležité si zvyknout. Objevovala se lítost vůči otci. V současné době situaci dotazovaná považuje za nejlepší možný stav.

Budoucnost je spíše nejasná, velmi tápe ohledně studií, povolání, je patrná nevyhraněnost, do které se promítá především spousta různorodých koníčků a zájmů. Co se rodinné života v dospělosti týče, tak ano, ale až v pozdním věku. K rozvodu v současné chvíli zaujímá vyrovnaný postoj, do budoucna v něm vidí možnou zkušenost, jiné ovlivnění nepřipouští. Svatbu nepovažuje za nikterak důležitou.

4.4 Dítě z rodiny s více dětmi

Markéta, 14 let, kamarádka kamarádky

Otec 51 let, matka 52 let. Martin 28 let a Aleš 24 let vlastní bratři, Michal 14 let, David 7 let nevlastní bratři, které má otec každého s jinou ženou. Po cca 20 letech jdou manželé od sebe. Příčinami jsou neshody a otcův mimomanželský syn Michal, stejně starý jako dcera Markéta. Rodiče se ještě dva roky snažili o udržení rodiny, ale nešlo to. Vzájemné vztahy zůstávají dobré a otec udržuje s dětmi kontakty a věnuje se jim. Později si s novou přítelkyní pořizují ještě dalšího syna Davida, 7 let.

4.4.1 Volné psaní

Je hodně věcí, které si mohu pod tímto pojmem představit, mě však jako první napadnou sourozenci.

Sourozenci, díky kterýmž jsme na začátku tvořili velkou šťastnou rodinu.

Naši rodiče se rozvedli, když mi byly dva roky. Pamatuji si, že mi tenkrát vykládali různé báje a pověsti o důvodu jejich rozchodu. Dneska však vím, že moji rodiče jsou jako černá a bílá. Mamka řekne ano, otec ne. Mamka řekne světlo, otec tma. Ale vedle tohohle stál

další fakt, díky němuž se rodiče rozvedli. A to ten, že můj otec má další dva syny- Michala a Davida.

Mrzí mě dodne(a bude asi navždy), že Michala, jenž je o rok starší než já, jsem viděla jen jednou v životě a asi taky naposledy, zatímco sedmiletého Davida vídám častěji, i když ne tak často, jak by se na "spořádanou" rodinu slušilo a patřilo.

Tohle ale není jediná věc, jež mě u naší rodiny mrzí. Další smutnou "věcí" je můj 28- letý bratr Martin. Ten sladký blondáček a velkýma modrýma očima.

Když jsem byla malá, trávila jsem se svými bratry poměrně hodně času. Ale mě brával do

parku, učil mě jezdit na kole a taky jsem se u něj v pokoji schovávala před bubáky, kteří mě v noci strašili. Martin ke mě vypěstoval lásku ke psům, zastával se mě(jako správný velký

brácha) a pomáhal mi s úkoly.

Čím jsem však byla starší, tím více se tyto věci začaly vytrácet. Už jsme s Martinem nehráli fotbal v kuchyni, už mě nechtěl narvat hlavou dolů do sudu plného vody. A už jsem se neschovávala u Aleše v pokoji.

Pak Martin odjel na dva roky na vojnu a když se vrátil, nebyl to on. Zkazili ho. Ale kdo? Kamarádi? Možná. Ale především ho zkazil jeho charakter. A celé se to zvrtilo.

Před dvěma lety odjel do Itálie, od té doby poslal jednu SMS, kde se patl, jak se mají naši psi a pak poslal pohled s textem asi na jeden rádek.

Ale já jsem nepřestávala doufat. Stále jsem věřila, že jednou můj velký statečný bratr zazvoní přede dveřmi, "mamce se omluví se slzami v očích a ta mu všechno odpustí.

*Až později mi došlo, že takhle to nebude. Že Martin(ač se ke mě choval hezky), nemá tolik soudnosti, aby se mamce omluvil a že mamka, i kdyby sebevíc chtěla, by mu to nedovedla
odpustit.*

Tohle povídání(slohová práce, pojednání...) je jedním velkým paradoxem. Velkým paradoxem

o tom, jak z velké šťastné rodiny zbydou v podstatě jen trosky. Velkým paradoxem o tom, jak si dítě (i když z velké rodiny) nemůže vzpomenout, jaké to je, přijít domů a začít se se sourozenci hádat o tom, kdo je na řadě s mytím nádobí.

4.4.2 Seznam signifikantních výroků

- *první napadnou sourozenci*
- *tvořili jsme velkou, šťastnou rodinu*
- *rodiče se rozvedli*
- *báje a pověsti o důvodu jejich rozchodu*
- *černá a bílá, ano a ne, světlo a tma*
- *můj otec má další dva syny*
- *mrzí mě to*
- *viděla jsem ho jen jednou v životě*
- *co by se na "spořádanou" rodinu slušilo a patřilo*
- *s bratry jsme trávili hodně času*
- *čím starší jsem byla, tím více se tyto věci začaly vytrácet*
- *odjel a nebyl to on*
- *zkazil se jeho charakter*
- *já jsem nepřestávala doufat*
- *později mi došlo, že takhle to nebude*
- *jsem velkým paradoxem, jak z velké šťastné rodiny zbydou jen trosky*
- *citový vztah, něco s rodiči, se sourozenci, taková psychická opora*
- *vztahy byly dobré jak mezi rodiči, tak i mezi sourozenci navzájem*
- *tolerance a určitě i nějaký respekt vůči těm rodičům.*

- *pořád je tam post jakože rodič a dítě, kdy prostě to co řekne mamka, tak to jako prostě platí.*
- *s otcem jsme kamarádi, je to přátelské rozumíme si spolu hodně*
- *nemám jednoho radši nebo víc než toho druhého*
- *mrzí mě, že nejsem více s těma dvěma s tím Michalem a s Davidem*
- *nejhorší není rozvod rodičů jako ten Martin*
- *chci být v Karviné, určitě v nějakém rodinném domě*
- *s manželem, děti, kolem třiceti asi, a asi až po výšce*
- *dvě děti, takový průměr, velký časový rozptyl*
- *s dětstvím určitě jsem spokojená*
- *měli jsme hodně dobrý vztah*
- *byli úplně nadšení, jakože ji budou vozit v kočárku*
- *nikdy nezapomenu na nic s Martinem*
- *často vzpomínám, když mě brácha něco učil*
- *rodinná soudržnost na zahradě kde byli tam všichni.*
- *souvislost určitě je, je rozdíl být sám a se sourozenci*

- *nikdy jsem třeba nechtěla mít o sourozence méně.*
- *byli schopni se se mnou dělit o vše*

- *byla jsem nejmladší, ta nejhezčí, kvůli mně dělali úplně všechno*
- *tři děti by určitě nevadily*

4.4.3 Přiřazené významy k jednotlivým výroky

Nevýznamnější roli zde sehrává *bratr Martin*. Dotazovaná pocítuje nehynoucí lítost vůči situaci, jaká je v souvislosti s bratrem v současné době. Velmi často se ve vyprávění k jeho osobě odolává, velmi často opakuje, jak moc jí to mrzí a trápí. Je to osoba, která ji velmi ovlivnila a proto je tak těžké se s věcí smířit.

Rodina jako taková ji velmi naplňovala v dobách, kdy byli všichni spolu. To byla rodina. Když byla cítit pospolitost, atmosféra. Od doby, kdy odešel bratr, doufala v návrat ke spořádané velké rodině. Teď už iluze opadají a rodinu hodnotí s jistou dávkou ironie jako jeden velký paradox. Považuje za důležité, aby v rodině nebyl postrádán respekt a úcta k rodičům, o čemž by se v tomto případě dalo polemizovat.

Vztah k *rodičům* se různí, ale oba jsou stejně milováni, přesto že zde došlo k rozvodu. Bylo zbytečné vykládat pohádky, neboť všichni pochopili, že rozvod manželství zde vedl k lepšímu. Rodiče byli naprostými protipóly. Přátelštější vztah je vůči otci, mezi dcerou a matkou je očividnější postavení rodič dítě.

Sourozenci (viz především bratr Martin) znamenají nejvíc. Vztahy byly vždy velmi dobré a pevné. Společně trávili mnoho času. Bratři sestru rozmazlovali, učili ji novým věcem, udělali by pro ni všechno. Za jediné smutné považuje dotazovaná skutečnost, že by si přála mít ještě více kontaktu i s nevlastními bratry.

Dětství je opět protkáno zážitky zejména s bratry. Dětství bylo velmi hezké právě díky nim. Každý ze sourozenců v dotazované cosi zanechal. V útlém věku bylo toto období protkáno hrami, podnikáním, objevováním, ... a zanechalo nezapomenutelné vzpomínky. Všechny nejkrásnější zážitky byly zážitky se sourozenci v dětství. Nejhorší zážitek je odchod nejstaršího velkého bratra Martina.

V *budoucnosti* je jisté ovlivnění typem rodiny nepopíratelné. Preferování minimálně dvou dětí, kdy třetí by bylo vítáno. Rodinný dům nejlépe v Karviné, nejlépe ten, ve kterém re-

spondentka vyrostla. Vysokou školu, muže za manžela po delší době známosti, práci a nepříliš velký věkový rozdíl mezi dětmi.

4.5 Dítě jedináček

Katka, 12 let, kamarádka kamarádky

Otec 35 let, pracuje na šachtě, matka 33 let, zaměstnána jako zdravotní sestra. Po 3 letech známosti a vztahu se zmiňovaní ve věku (♂ 22 ♀ 20 let) berou, o dva roky později zakládají rodinu. Rodina je tříčlenná a funkční, o dalším dítěti nepřemýšlí. Volný čas tráví velmi společně, příp. dítě se svými psy, kteří jsou jejím největším koníčkem.

4.5.1 Volné psaní

Rodina pro mě znamená vše. Pro jedináčka je to vše co občas děti mají.

Není to o tom že se říká že jedináčci jsou rozmazlení pravda to být může ale u mě ne!

Rodiče mi nedovolují vše jak si většina myslí!!

V naší rodině mají velké místo i zvířecí mazlíčci jako pejsci máme doma tři pejsky.

Dostala jsem druhého proto že moji rodiče si o víkendu někam vyjdou a já zůstávám sama doma tak se oba rodiče shodli že mi koupí pejska který se mnou bude spát a budu se mu muset věnovat, a je to tak!

Pejsek se mnou spí a hraje si se mnou takže mi ani nepřijde že jsou rodiče přes den v práci když mám koníček věnuji se tomuto pejskovy už asi 5 měsíců a chodíme do praku na Agility (na cvičák)! To víte, pejsci neumějí mluvit, ale přesto umí dát najevo jak jim je a hlavně oni vycítí jak je jejich páníčkovi. Když jsem smutná, přitulí svůj čumáček na mou tvář a tělíčkem se na mě přitlačí a leží u mě. A to je to nejkrásnější co může být, oddanost za Vaši péči a lásku k těmto tvorečkům.

Takže rodina pro mě znamená vše i když nemám všechny hračky které jsem chtěla, ale za to mám pejsky kteří mají větší cenu než hračka se kterou bych si za chvíli nehrála!!!

Rodina je pro každého vše. Ať je každý jaký je, rodinu má rád!

Každý je jiný, ale každý máme něco společného a to je RODINA!!

4.5.2 Seznam signifikantních výroků

- *rodina znamená vše*
- *rodina to jsou naši zvířecí mazlíčci*
- *budu mít komu se věnovat*
- *spí si se mnou a hraje si, chodíme do praku*
- *i mlčky umí dát najevo, že ví a vyčítí situaci*
- *je to to nejkrásnější co může být*
- *nemám vše, ale vlastně mám*
- *každý má rodinu rád*
- *je to zázemí a pejsci*
- *pomoc je samozřejmostí*
- *mamka, taťka a pejsci*
- *rodiče mám velmi ráda*
- *mamka je kamarádka*
- *taťka je ochránce*
- *sourozenec chybí, ale jsou pejsci*
- *doma to mám ráda*

- *chtěla bych být jako mamka*
- *chtěla bych mít dvě děti*
- *určitě si pořídím pejska*
- *těším se na svatbu a zařizování bytu*
- *mám se dobře*
- *vždycky jsem měla všeho dost*
- *nebyla jsem ale rozmazlovaná*
- *rodiče jsou na mě fér*
- *nejlepší v mém životě jsou pejsci*
- *měla jsem úspěchy i ve škole*
- *nejhorší bylo, když jsem málem přišla o babičku*
- *typ rodiny má velký vliv*
- *záleží na výchově v dětství*
- *znám výhody i nevýhody*
- *chtěla bych se starat o sourozence*
- *nemám komu říct svá tajemství*
- *mám vše pro sebe i svůj klid*

4.5.3 Přiřazení významu k jednotlivým výroky

Rodina je v tomto případě opakovaně označována za „vše“! Pro respondentku je představována především otcem, matkou a pejsky. V rodině funguje pospolitost, vzájemná úcta a pomoc jednoho vůči druhému.

S *rodiči* má velmi kladný vztah, který je založen na velké vzájemné lásce. Rodičovská výchova je doceňována především proto, že neplatí nic o rozmazlování jedináčků. Matka představuje především kamarádku, otec ochránce.

Důležitou roli v rodině hrají zmiňovaní *pejsci*. Dotyčná v nich nachází vše! Kompenzuje jimi chybějícího sourozence, má je velmi ráda a považuje je za nejkrásnější „náhradu“ sourozence, jako kdy mohla mít.

O potenciálním *sourozenci* se vyjadřuje velmi rozhodně a zodpovědně. Jeho absence je citelná. Potřebu starat se o někoho ve smyslu být vzorem, vychovatelem, oporou užívá vůči pejskům. Potencionální výhoda jedináčkovství spočívající v klidu a soukromí, kdy se jen zachce, je vylčována postrádáním někoho vedle sebe.

Dětství je charakterizováno jako velmi spokojené. Ačkoli nikdy nikdo nemá vše, zde je situace zahrnuta, že je vše potřebné i důležité. Radost způsobují především domácí mazlíčci. Nejhorší byly zatím chvíle strachu a obav o život babičky.

Do *budoucnosti* se velmi promítá jak výchova, tak osud jedináčka. Výchova ve smyslu pozitivním, kdy rodiče jsou vzorem. Osud pak především v počtu dětí v budoucí rodině, kdy by si respondentka přála dvě děti, nikoli jedináčka.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V předchozí kapitole jsem nabídla zpracovaná data, která byla v textu rozdělena a pojmenována podle typu rodiny. V závěrečné kapitole budou všechny získané informace shrnuty do konečných výsledků. Veškerá jména, příbuzenské vztahy a věkové kategorie byly ponechány podle pravdivých údajů se svolením všech oslovených.

Hlavní problém mého výzkumu tkvěl v otázce, zda a jak ovlivňuje dítě typ rodiny, ve které vyrůstá. Jak ovlivňuje jeho smýšlení o své vlastní rodině, nakolik je ovlivnění patrné ve vztazích k rodinným příslušníkům i k cizím lidem. Hypotézu jsem měla v hlavě od samého počátku, a předpokládám, že společně se mnou, se zrodila v hlavě každému čtenáři, jenž si přečetl výzkumný problém. Tušila jsem, že mezi dětmi budou rozdíly a nyní předkládám výsledky. Na základě kódování jsem došla ke konečným pěti tématům, ve kterých popíšu zjištěné rozdíly.

5.1 Rodina

První okruh zůstal nedotčen a výzkum ukázal jediné; Rodina je důležitá a nepostradatelná pro všechny oslovené bez rozdílu. Představuje lásku, domov, oporu, pospolitost, představuje vše. Toto byl jen na ukázkou výčet slovních spojení od dětí, ze všech pěti různých typů rodin. Těžko bychom zde hledali odchylky. Pokud v rodině došlo k nepříjemné události, všechny děti upřednostňují uchování si myšlenek jen na ty hezké časy a příjemně strávené chvíle. Nikdo se nechce dobrovolně vracet k čemukoli, co znamenalo zásah do rodiny či její narušení.

5.2 Rodiče

Tady již začíná být situace nejednoznačná, pod vlivem právě typu rodiny. Všichni jsou milováni. Biologickou lásku upřít nelze, vzájemné vztahy jsou ale různé. Matka, která bude tropit scénu za scénou otci, který se s ní rozvedl, ztrácí v očích dítěte světelnou rychlostí. Zajímavé bylo zjištění, že děti z rodin, kde došlo k problémům, či vážnější změně, která ovlivnila a narušila soužití, se vyznačovaly lepšími a přátelštějšími vztahy k otcům, než k matkám.

5.3 Sourozenci

Chtělo by se říci, kdo je nemá, ten je chce a kdo je má, ten je nechce. Ani toto však neplatí přímo. Více opět platí výše uvedené. Dostane-li se rodina do problémů, jsou sourozenci pro dítě velmi důležití! Rozvod a úmrtí v rodině, především tady hrají sourozenci nenahraditelnou roli a jsou potřební více než by se na první pohled mohlo zdát! Co platí s jistotou, že děti určitě lépe snášejí žít s více sourozenci, než být jedináčky. Dobrovolná volba upřednostňovaného jedináčkovství se objevila jen v jediném případě úplné funkční, čtyřčlenné rodiny, jedináček i všichni ostatní si přáli mít a žít se sourozenci.

5.4 Dětství

Do dětství se typ rodiny promítá rovněž. Za nejukázkovější důkaz, který mě vedl k tomuto konstatování, považuji odpovědi na otázku na nejhezčí a nejhorší zážitek z dětství. Kde se vyskytl jakýkoli patologický problém, byl označen za to nejcitlivější, co se stalo. V ovdovělé rodině dětství ovlivní úmrtí, v rozvedené rodině rozvod, v rodině s více dětmi, když odejdou sourozenci. Všem dotázaným zemřela babička, ale nejhorší zážitek to byl „jen“ pro dítě z funkční rodiny, protože nemělo zkušenost s rozvodem, ani jinou ryze rodinnou tragédií. A prožité dětství se zrcadlově promítá do budoucnosti.

5.5 Budoucnost

Vliv typu rodiny na smýšlení o budoucnosti je nepopíratelný. Promítá se ve spoustě oblastí. Ovlivňuje rozhodnutí o vysněném počtu dětí, typu soužití, působí na konkretizaci plánů a představ. Budoucnost je dále ovlivněna stylem výchovy, tím, co dítě doma vidí a v čem žije. Všichni by si zákonitě vždy přáli od všeho špatného, co prožili se distancovat a ve všem dobrém pokračovat. Zda se ale toho mým respondentům (a nejen jim pěti) v dospělosti podaří dosáhnout, je už otázka bez konce, či námět na další téma bakalářské nebo diplomové práce.

Typ rodiny tedy považuji za ovlivňující faktor při utváření dětské osobnosti a při formování jejich názorů. Výzkum nás však postavil před spoustu zajímavých poznatků. Přiblížil nám různé osudy a pocity jiných lidí a mě samotnou dovedl k velkému uvědomění. Snad

krom jediné citované měli všichni bolestnější životní zkušenosti, navíc v podstatně nižším věku než já. Ukázal mi malichernost mých „problémů“ a utvrdil mne v tom, že doma mám strašně moc! Jediné, co mě k tomuto momentálně napadá je citát z Fitzgeraldovy knihy Velký Gatsby:

„Vždycky když dostaneš chuť někoho kritizovat, vzpomeň si, že všichni lidé na tomhle světě neměli takové výhody jako Ty.“

(Fitzgerald, 1970, s. 9)

ZÁVĚR

Stojím před poslední, možná předposlední stránkou práce. Co napsat závěrem? Byl uveden nespočet definic o rodině, nemálo stran o jejich funkcích, typech, smyslu aj. K tomuto všemu se však čtenář mohl (a může) dostat i bez mé práce. Má práce čtenáři nabídla jedinečnost v něčem jiném. Odkryla životy pěti dětí. Odkryla životy pěti osobností. Pěti konkrétních dospívajících lidí, jejich rodin.

Díky tvorbě mé bakalářské práce jsem poznala nové lidi, setkala jsem se s nepřeborným množstvím názorů, kdy jeden vedle druhého je originál. Ve výzkumné části jsem byla spíše neplavec ve velké vodě. Kromě teoretických základů z literatury, přednášek a seminářů a poměrně konkrétní vize ve svých představách, jsem postrádala jakoukoli praxi. Realizací jsem získala chybějící zkušenost, zkušenost, která nikdy nebude člověku v životě na obtíž, ba naopak.

Využitelnost práce jsem v počátcích jejího vzniku předpokládala asi jen na školní půdě, především z důvodů velké subjektivity, kterou předurčoval výběr kvalitativního výzkumu. Mé nadšení však rostlo, když citovaní respondenti souhlasili s věnováním kopie každému z nich, stejně jako projevený zájem několikrát citované Labusové. Věřím, že práce bude zajímavá pro čtenáře laika i odborníka.

Od počátku bylo v mém zájmu přistupovat k celé „věci“ především lidsky. Nepachtit se za něčím jen proto, abych získala 10 kreditů a byla připuštěna ke státním závěrečným zkouškám, kde budu práci obhajovat. Za oním nepachtěním se, stojí ve velké míře výběr tématu. Toto téma považuji za velmi aktuální. Význam rodiny, jakožto základní jednotky státu, se stává diskutabilním. Lidé žijí na hromádce, každé druhé manželství se rozvádí, málo mladých lidí se vdává a žení. Paradoxem ovšem zůstává, že stát lépe zabezpečí svobodnou matku, než mladou vdanou paní s dítětem. Jelikož si život bez své současné rodiny a v budoucnu ani své vlastní rodiny neumím představit, mohla jsem svůj postoj částečně prezentovat díky této práci.

Bylo mým cílem, vše pojmout nenásilnou cestou pro respondenty, ale také pro mě a v samém závěru práce, můžu říci, že i toto mé „přání“ se splnilo. Dala jsem za vznik něčemu, na co jsem hrdá. Setkala jsem se se spoustou zajímavých myšlenek. Prokládala jsem jimi celou práci a dvě jsem si schovala i do samotného závěru. Jelikož i já si velmi přeji být jednou dobrou matkou, budou má poslední slova mířena více k rodičům, než k samotným

dětem. Slova ze článku Labusové nazvaného *Není rodič jako rodič (o rodičovské kvalifikaci)* adresují všem rodičům, kteří třeba nevědí, tápou, váhají a shledávám v nich nejjednodušší návod jak přijít na to, jak to s námi a s dětmi je.

„Budme si vědomi toho, že nejvíce se od nás naši potomci naučí tím, jak nás denně pozorují. Nejvíce vychováváme, když zrovna vůbec nevyhováváme. Nejsnáze a nejhlouběji dětem vštěpujeme to, co sami žijeme.

A pokud si nejsme jisti, jak to s naším rodičovstvím vypadá, chvíli své děti pozorujme. Jsou to naše zrcadla a dávají nám přímou zpětnou vazbu.“

(Labusová, online F.)

A i přesto, že v životě dojde k rozvodu manželství, neúplné rodině, problémům v rodině nebo třeba jen nutnému odloučení z jakýchkoli důvodů, bylo by mým přáním, aby žádný z rodičů nikdy nezapomněl na větu, která původně sloužila v literatuře jako jedna z možných a vhodných odpovědí rozvedeného rodiče dítěti na otázku: *To tě to ani nemrzí, že jdeš pryč?* Opakujme odpověď na tuto otázku všem dětem vždy, když nebude možné být spolu.

„Mrzí mě, že tě neuvidím každý den. A každý den na tebe budu myslet a těšit se, že tě zase uvidím.“

(Novák, 2007, s. 58)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DVOŘÁKOVÁ, J. *Manželství a rozvody – Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2002. 104 s. ISBN 80-86131-34-4.
- [2] FITZGERALD, F. S., *Velký Gatsby a jiné příběhy jazzového věku*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1970. 664 s.
- [3] GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- [4] MÁCHOVÁ, J. *Spor o rodinu*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1970. 133 s.
- [5] MADAR, Z. (ed.). *Slovník českého práva : I. a II. díl A-O & P-Z*. 1. vyd. Praha : Linde Praha a. s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 1995. 1396 s. ISBN 80-85647-62-1.
- [6] MARHOUNOVÁ, J. *Od osamění k nové rodině*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 123 s.
- [7] MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [8] MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha : Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- [9] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
- [10] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [11] MOŽNÝ, I. *Moderní rodiny (mýty a skutečnosti)*. 1. vyd. Brno : Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- [12] MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
- [13] NOVÁL, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.

- [14] PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, Ch. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 1. vyd. Praha : Portál, 1993. 152 s. ISBN 80-85282-77-1.
- [15] STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ, E. (ed.). *Kapitoly z rodinné výchovy*. 1. vyd. Praha : Fortuna, 1992. 160 s. ISBN 80-85298-84-8.
- [16] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. (ed.). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [17] VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIE DIDEROT V OSMI SVAZCÍCH. 6.svazek, 1. vyd. Praha : Diderot, 1999. 482 s. ISBN 80-902555-8-2.

Internetové zdroje:

- [18] LABUSOVÁ, E. *Co znamená rodina*. [online A.] [cit. 2008-04-13].
Dostupné na: http://www.evalabusova.cz/ankety/co_znamena_rodina.php
- [19] LABUSOVÁ, E. *PhDr. Eva Labusová*. [online B.] [cit. 2008-04-22].
Dostupné na: <http://www.evalabusova.cz/>
- [20] LABUSOVÁ, E. *Jak velkou mít rodinu?*. [online C.] [cit. 2008-04-24].
Dostupné na: http://www.evalabusova.cz/clanky/jak_velkou_mit_rodinu.php
- [21] LABUSOVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. [online D.] [cit. 2008-04-25].
Dostupné na: http://www.evalabusova.cz/clanky/vztahy_mezi_sourozenci.php
- [22] LABUSOVÁ, E. *Býti rodiči, zůstat partnery*. [online E.] [cit. 2008-26-04].
Dostupné na:
http://www.evalabusova.cz/clanky/byt_rodici_ale_zustat_partnery.php
- [23] LABUSOVÁ, E. *Není rodič jako rodič (o rodičovské kvalifikaci)*. [online F.] [cit. 2008-04-05].
Dostupné na: http://www.evalabusova.cz/clanky/neni_rodic_jako_rodic.php
- [24] WIKIPEDIE, OTEŘENÁ ENCYKLOPEDIE, *Rodina*, [online A] [cit. 2008-04-14].
Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Představení
- P II Volné psaní
- P III Seznam respondentů a otázek
- P IV Zuzka – volné psaní
- P V Zuzka – zkrácený přepis rozhovoru
- P VI Elemír – zkrácený přepis rozhovoru
- P VII Nikola – zkrácený přepis rozhovoru
- P VIII Markéta – zkrácený přepis rozhovoru
- P IX Katka – zkrácený přepis rozhovoru

PŘÍLOHA P I: PŘEDSTAVENÍ

V Karviné 2.ledna 2008

Ahoj,

jmenuji se Ivana Hefnerová a třetím rokem studuji obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Letošní rok budu končit první část mých studií a pro zdárné dotáhnutí do konce je potřeba odevzdat a obhájit svou bakalářskou práci. Téma jsem si vybrala sama podle osobního zájmu, ale k jeho realizaci bych potřebovala právě Tvoji pomoc. Název práce je: *„Rozdíly ve vnímání pojmu ‚rodina‘ pro děti z různých typů rodin“*. Budu „zkoumat“ rozdíly mezi Tebou a ostatními respondenty, které oslovím. Všechno, co si řekneme a co se dozvím, zůstane jen mezi námi a bude použito jen pro mé studijní účely a nikde jinde. S konkrétními představami a plány Tě seznámím osobně.

Předem děkuji za ochotu a těším se na naši spolupráci.

PŘÍLOHA P II: VOLNÉ PSANÍ

1. Velmi ráda bych Tě požádala o první část výzkumu. Z odborného hlediska půjde o brainstorming, ještě přesněji asi o volné psaní. V následujícím rozhovoru se budeme osobně zabývat rodinou, nejmladším dětstvím, vztahy a jiným. Napiš mi, prosím, o sobě, o svém dětství, o rodičích, popř. sourozencích, o vztazích k nim a mezi sebou, o svém postavení v rodině, o svých snech a plánech do budoucna aj. ... Piš cokoli chceš, cokoli Tě těší, trápí, na co jsi hrdý, co by si mi chtěl sdělit. Napiš to, až budeš mít prostor, čas i náladu. Jestli chceš maluj a kresli. Jako základní a výchozí slovo si stanovme slovo „rodina“ a cokoli co Tě napadne, prosím, napiš.

PŘÍLOHA P III: SEZNAM RESPONDENTŮ A OTÁZEK

SEZNAM RESPONDENTŮ:

1. dítě z čtyřčlenné, úplné a funkční rodiny (Zuzka, 14 let)
2. dítě bez rodičů, sirotek (Elemír, 22 let)
3. dítě z rozvedené rodiny (Nikola, 17 let)
4. dítě z rodiny s více dětmi (Markéta, 14 let)
5. dítě jedináček (Katka, 12 let)

SEZNAM OTÁZEK:

1. Co pro Tebe znamená rodina?
2. Co pokládáš ve své rodině za nejdůležitější?
3. Jak bys popsal svůj vztah k matce?
4. Jak bys popsal svůj vztah k otci?
5. Jaký máš vztah k sourozencům? Jsi spokojen s počtem a soužitím?
6. Bylo někdy něco, co sis moc přál změnit?
7. Chceš v budoucnu založit svou vlastní rodinu?
8. Jaká je představa tvé vlastní budoucí rodiny (v kolika, kolik, s kým ...)?
9. Jsi spokojen se svým dětstvím, jak bys ho popsal a charakterizoval?
10. Jak bys popsal nejhezčí a nejhorší zážitek na který vzpomínáš?
11. Jak si myslíš, že ovlivňuje typ rodiny dětství a vývoj člověka a jeho život v budoucnosti?

SIROTEK:

Když si přišel o jednoho z rodičů, napadlo Tě, že situace může být ještě horší?

Lišily se hodně pocity po smrti jen jednoho z rodičů a po smrti i druhého?

Kdo Ti nejvíce pomohl, kdo byl největší oporou?

Bylo něco, co jsi nemohl přes psychický blok třeba dělat, čeho se účastnit?

Kdy si poprvé doznal situace, že to je takové a jiné už nebude?

ROZVEDENÁ RODINA.:

Vyčítala si někdy něco rodičům?

Jaké si měla pocity, když jste doma zůstali bez jednoho z rodičů?

Bylo Ti více líto sebe, popř. sourozenců nebo opuštěného rodiče?

Jak hodnotíš situaci s odstupem času?

RODINA S VÍCE DĚTMI:

Přál sis někdy méně sourozenců?

Viděl si v hodně dětech v rodině někdy problém, přítěž, nevýhodu?

Kolik dětí si plánuješ pořídit ve své rodině?

JEDINÁČEK:

Chtěla bys sourozence?

Postrádáš přítomnost vrstevníka vedle sebe?

Myslíš, že jedináčci to mají v něčem v životě lepší nebo naopak horší?

Kolik dětí bys chtěla mít v budoucnu ve své rodině?

PŘÍLOHA P IV: ZUZKA – VOLNÉ PSANÍ

Alhoj Ivo, našlou jsem si volnou chvíli a napíšu ti něco o mě, možná roditelé a našich vztazích obecně.

Já si připadám jako normální puberták, který občas úplně neví, co vlastně chce, jsem náladový, ale je semnou snad i štanda a myslím si, že jsem docela upřímná. Občas sice vstanu levou nohou z postele a celý den se mi nedáří, tak bývám podrážděná a moc nemám náladu se s nikým bavit.

Moje rodina pro mě znamená hodně. Všichni ji mám ráda, ale mám nejvíce rádi, že bych slyšela být jedináček. Co napísal, sebru mám. Možná měi námi není moc velký nějaký rozdíl, ale mě osobně se velký náda. Ona je praktičtější a vztěhlivější povahy, ležko se učí. Tento typ lidí já ráda moc nemám.

Mamce moc rád napísal. Je hodně nemožná a nevídi má jasně oko. Je to velmi silný člověk, který se se svou pomocí naučil řídit. Vycházím s ní dobře. Když je to měi námi takové veselí, chvilu jsme navzájem naštvaní, ale na druhý den je zase vše OK.

Tatka, to o něm napísal. Je to silnější do hodiny. Ale to smrdí mumurím kopíroval... Doma se s ním moc často nepokládám, neboť je buď v práci, nebo spí. Pokud už je vzhůru a doma, sedí buď u počítače, nebo televize. Málokdy si s ním sednu a jin tak nepovídám. Většinou s ním říkám tři témata: škola, hodina, počítač. Není to špatný člověk, jen občas má myšleni pánověchilého pubertáka.

Myšlím si, že hlavnou rozdílnou přímou není nikdo. Rodiče sice docela mají sebu rozdílní. Je možná docela, že jsem starší vyhodla. Sebra mi občas má "privilegia" zavídi. Musí si občas také uvědomit, že mě je 14 a jí jen 9.

Mé sny do budoucna jsou celkem jasné. Dostal bych gymnázium, přijel bych nějakou sýstku a potom se učil jazyka - FRANCE.

Doufám, že ti tento můj ne moc slohově provedený... není, jak komunist... pomohl.

Zuzka

PŘÍLOHA P V: ZUZKA – ZKRÁCENÝ PŘEPIS ROZHOVORU

Takže první otázka ze široka, co pro tebe znamená rodina? Rodina jako slovo, rodina jako pojem, rodina jako nějaký definiční pojem, cokoli.

Tak rodina to je prostě místo, lidi, se kterými se musím vídat každý den a taky vlastně je to takové jako kdyby zázemí.

Když musím, tak to znamená, že to ... nebo ve mně, když si řekla slovo musím, tak to prostě evokuje „nemám na zbytek, musím jít tam“ ...

No ale občas třeba bych radši byla někde sama než prostě s něma. Tak jako ne vždycky, ale občas.

No někdy třeba mám nějaký problém, třeba se ráno obudím a prostě už jsou na mě hned od rána hnusní tak se mi tam prostě úplně ze školy ani nechce, že bych prostě v té škole zůstala a tak.

Jak bys popsala svůj vztah k matce?

Tak je lepší než k otci. Rozhodně se jí ale se vším nesvěřuju, protože na to občas nemá stejný názor jako já.

V čem je vztah lepší k matce, než k otci?

Nooo, častěji si spolu sedneme a pokecáme prostě na téma třeba (já nevím), škola a takové věci. S tatškou o takových věcech spíše nemluví. Že prostě s ním řeším třeba počítač a takové věci a s mamkou prostě řešíme takové ta holčičí témata.

A vztah k otci? Jak bys ho popsala a charakterizovala?

Charakterizuju ho ... jelikož jsme oba dva docela náladoví lidé, on docela takový tvrdohlavý, takže občas si prostě nesesedneme, že prostě každý máme ten svůj názor a prostě myslí si, že je ten lepší a ...

Tak si to prostě myslíme a prostě občas proběhne nějaká výměna názorů.

Když dokážeš, že máš pravdu, stáhne se, jo?

Ano, ano.

Třeba ony jsou s ním dva případy kdy je třeba úplně v pohodě, třeba sedí s náma a tak ... a jindy je třeba prostě zavřený u počítače a vůbec nevyhází. Má takové dvě tváře.

Bylo někdy něco, co sis přála změnit?

Určitě, ale o tom nějak nechci mluvit. Protože o tom vím jen já a ještě jedna osoba a nemám právo to rozebírat. Asi takhle bych to řekla.

Chceš v budoucnu vlastní rodinu?

Určitě. Tak určitě až po vysoké škole bych si chtěla založit rodinu. Spíše jedno dítě než dvě. A prostě na partnerovi zatím asi nějak nezáleží zatím. Protože ideální neexistuje, tak někdo se asi najde.

Třeba i ve tvé výpovědi bylo, že by sis přála být spíše jedináčkem než se sourozencem.

Proč?

No ... ono občas je to i výhoda, protože třeba je to ... ségra je třeba toho typu, že se snaží za každých okolností upoutat na sebe pozornost a já třeba občas mám ráda ten svůj klid, kdy mě třeba nikdo neruší a prostě ona v tu chvíli prostě pořád oxiduje, tak možná bych se vžila do role toho mého dítěte, že by ho to třeba mrzelo a takové věci jako mě.

Jaký máš vztah k sourozenci, jsi spokojená s počtem a vzájemným soužitím?

No tak s počtem jsem smířená. Že prostě více už jich nebude si myslím.

No mohl by být lepší, ale mně se zdá, že by se to tak v budoucnu mohlo zlepšit, protože i když těch 4 a půl roku není moc, ale ono občas se to zdá.

Že když bude mít sestra 14 (a ty 18) tak už to bude dobré?

No já si myslí, že se to trošku začne spravovat. Že to je ten bod, odkdy se to začne spravovat.

Co pokládáš ve své rodině za nejdůležitější?

Nejdůležitější? Že jsou se mnou ochotni řešit mé problémy, i když občas ne tím způsobem jakým bych je řešila já. Je to mnohem drastičtější, ale asi tohle. A taky že tam většinou nacházím to, co potřebuju.

Jak bys popsala nejhezčí a nejhorší zážitek? Něco co ti asi nejvíce utkvělo v paměti?

Tak nejlepší zážitek ... snad poprvé u moře. To mi bylo dva půl roku, sice si z toho moc nepamatuju, ale určitě dle mého postoje, jak jsem se tam chovala, tak se mi to asi určitě nejvíce, líbilo! Bylo to takové asi nejspontánnější.

No a ten negativní, nejsmutnější, nejtragičtější? Nej v negativním duchu?

Netýká se to přímo úzkého rodinného kruhu, ale spíše širokého, když mi umřela prababička, tak se mi zhroutil svět. To bylo asi úplně to nejhorší. Byla jsem jí i na pohřbu, což pro mě tenkrát, jako pro devítiletou, byl úplně šok zažít to na vlastní kůži a ... rozhodně kdybych mohla, tak bych jí ten život prostě nechala.

Jak si myslíš, že ovlivňuje ten typ rodiny dětství? A jak to potom ovlivňuje ten vývoj člověka a jeho budoucnost?

Já si myslím, že když někdo žije v úplné rodině a dostává se mu třeba pomoci při studiu od rodičů nebo od starších sourozenců, tak určitě je lépe připravený do života než ten kdo na něho rodiče nemají čas, nevěnují se mu tak podle mě, pokud je ten jedinec silný, tak to potom zvládne stejně dobře jako děti z těch dobrých rodin, ale mnohdy to tak nebývá.

PŘÍLOHA P VI: ELEMÍR – ZKRÁCENÝ PŘEPIS ROZHOVORU

První otázka je, co pro Tebe znamená rodina?

Rodina je pro mě domov. Rodina je moje přítelkyně, sestra s manželem, rodina jsou rodiče, i když oba zemřeli.

Co pokládáš ve své rodině za nejdůležitější?

Nejdůležitější? Tak určitě zdraví!

Tak asi to, že funguju tak jak funguju, jsem rád za to, kde jsem se dostal, i kde jsem, jsem rád, že vedu takový život.

Jak bys popsal svůj vztah k matce?

Byl normální. Všechno bylo normální. Vychovávala nás. Vyrůstala s námi, učila nás. Ona ...

Chtěla jsem se zeptat, jak bys popsal svůj vztah k otci?

Tak bude to asi stejně strohé jako o mamce. Vztah byl dobrý, tak jak všechno ostatní, sportovali jsme, cestovali jsme. Všechno bylo stejné jako v každé normální funkční rodině. Bohužel všechno skončilo s jeho smrtí.

Jaký máš vztah k sourozencům, jsi spokojený s jejich počtem a soužitím?

Se ségrou to je v pohodě, je to super, i když už každý bydlíme se „svou“ rodinou. Teď je to v pohodě, a pokud někdo prochází takovým tím obdobím naschválu, žalování, osočování nebo jakékoli neschopnosti se domluvit a jiné, tak tohle šlo mimo nás.

Donutila nás situace držet spolu víc než kdokoli jiný, víc než kdykoli jindy. Ale takto by se určitě zachoval každý v naší situaci.

Chceš v budoucnu svou vlastní rodinu?

*Určitě jo! Nejsem v ničem nenormální. Chci zasadit strom, postavit dům a zplodit syna :-)
Chci a nemyslím si, že bych nemohl, nechtěl, bál se ... Já tak nepřemýšlím. Nebo nevidím důvod, proč bych prostě já tu rodinu mít neměl. Jinak nevím, co k tomu dodat.*

Jsi spokojen (byl si se spokojen) se svým dětstvím? Jak bys ho popsal a charakterizoval?

Tak než jsem přišel o rodiče tak určitě ano. Opět platí úplná, funkční, rodina, dokud jsme nezůstali sami. Akce, výlety, kamarádi, zájmy, holky :-), ...

Jak bys popsal svůj nejhezčí a nejhorší zážitek?

Konkrétní nejhezčí si teď asi nevybavím, je jich ale určitě hodně. Je hodně hodin, já nevím :-) A jako nejhorší tak určitě přijít o rodiče.

Jak si myslíš, že ovlivňuje typ rodiny dětství a vývoj člověka a jeho život v budoucnosti?

Určitě to má vliv. Já už to teď budu hodnotit asi vesměs pozitivně. Jednak je to už více let a já jsem se musel rychle v té situaci i ve světě zorientovat. Dětství to ovlivnilo šokem. Vlastně šoky. Toto kdo nezažil, nepochopí. Nepředstavuješ si něco takového, když odcházíš do školy, předpokládáš, že všechno bude přece stejné, až se vrátíš. To klasické dětství nebo dospívání Ti to nabourá.

Pokud zůstaneme u myšlenky, že dětství je nabouráno, jak se díváš na budoucnost?

Pozitivně. Až jsem vše pochopil, tak mě to posunulo. Nejde říct, že za to „vděčím“ osudu. Měnil bych, ale ... Do života si na základě takové zkušenosti odneseš věci, které se můžou hodit. A pak taky jak ovlivňuje, myslím, že člověk si začne podstatně více vážit! Především lidí. Rozlišuje priority, rozlišuje, co za co stojí a co ne. Přemýšlí. Dívá se. Poslouchá, hledá. Protože ví, že né všechno co by se zdálo, je samozřejmé.

Když si přišel o jednoho z rodičů, napadlo tě, že situace může být ještě horší?

Nenapadlo, v ten okamžik by to nenapadlo asi nikoho. A to je právě to co jsem psal. Je to logické, jenže když dojde k té druhé tragédii, tak pak ... V ten okamžik se soustřeďuješ na to, co nemáš. Nevidíš, že máš ještě hrozně moc. Až odezní nejhorší, začneš si více vážit toho, co ještě máš, ale nikdy si dobrovolně nepřipustíš, že by to mohlo být ještě horší.

Lišily se hodně pocity po smrti jednoho z rodičů a po smrti i druhého rodiče?

Pocity byly stejné. Jen u jednoho jsem byl mladší, tak to bylo jiné v tom. Jinak ne. Tady, i když vím, co asi čekáš, tak tohle se špatně vyjadřuje. Po smrti rodiče Ti chybí. Chybí Ti oba, postrádáš oba a pocity jsou stejné.

Kdy si poprvé pochopil a doznal, že situace je taková a jiná už nebude?

Hned. Věděl jsem, že tohle se nedá vzít zpátky a tak jsme žili. Nebyl čas přemýšlet.

PŘÍLOHA P VII: NIKOLA – ZKRÁCENÝ PŘEPIS ROZHOVORU

Takže první otázka, co pro Tebe znamená rodina?

Tak podpora určitě. ... Psychická opora. ... Nevím, jak bych to popsala ještě. Prostě podpora.

Co pokládáš ve své rodině za nejdůležitější?

... Tolerování se navzájem.

Jak bys popsala svůj vztah k matce?

Wow No Já nevím jak bych to řekla. Tohle zůstane stejné jako v tom, co jsem psala. Je lepší, než předtím (těsně po rozvodu), ale občas jsou tam chvílky, kdy se třeba chytmem.

Vztahy k otci je teda bezproblémový a dobrý, jsi spokojená?

Jo! S taťkou je to dobré.

Jaký máš vztah k sourozencům, jsi spokojena s jejich počtem a soužitím?

Jo. Jsem ráda, že nás je hodně a ... Jsem ráda, že je mám. Kdybych byla jedináček, tak asi bych ...

Bylo někdy něco, co sis přála změnit?

Hmmm ... Nevím. Asi možná jedině ... S tou mamkou, že by ty vztahy mohly být lepší. Ale to mě nikdy tak nenapadlo.

Chceš v budoucnu vlastní rodinu?

Jo, ale hodně pozdě! Tak to až tak ve třiceti, třicet, třicet pět, tak někdy v těch letech. To bych tak nějak tu rodinu už chtěla. Dřív né, to si chci užívat. A ... No tak jak by to mělo vypadat – tak svatba by být nemusela, nějak potom zatím netoužím. Fungovat to může i bez toho. A dětí, jednoho kluka a jednu holku. Dvě děti.

Jsi spokojena se svým dětstvím, jak bys ho popsala?

Tak to nevím, jak bych to tak nějak vystihla. Že jsem na ty koně chodila, do těch houslí, jsem ráda, že jsem se věnovala nějakým těm kroužkům, že jsem to třeba jenom neproseděla u počítače nebo někde neproflákala.

Jak bys popsala nejhezčí a nejhorší zážitek ze tvého dětství?

Hm ... Nevím, jak tak vzpomínám, těch pěkných zážitků je více! Těch pěkných chviliek. Tak třeba když jsem byla poprvé u moře v páté třídě, to bylo takové, že si na to ráda vzpomínám, že jsem to tam viděla. Nebo jak jsem poprvé cválala na koni, tak taky si na to vzpomínám, že to bylo takové, fajný pocit. ... No a špatný, ... kromě toho rozvodu asi nic. Ten rozvod to je tak nejvíc co se mě dotklo.

Jak si myslíš, že ovlivňuje typ rodiny vývoj člověka a jeho život v dospělosti?

Já si myslím, že to nějak moc neovlivňuje, ale že potom když to dítě vyroste a třeba potom se sám rozvede nebo tak, tak že už se na to dívá jinak. Třeba jakože to dítě, že už ví, jaké to je pro něj. Ale jinak nevím, jestli to má vliv.

Myslíš si, že tedy existuje spojitost mezi tím, že netrváš na svatbě proto, abys předešla rozvodu? Když se nevdáš, předejdeš rozvodu ...

Jo, ale stejně, když ti dva lidi spolu žijou a to děcko je jakože zvyklé, že tam ten člověk je a není, tak ...

Vyčítala si někdy něco rodičům?

Jo, mamce jsem hodně vyčítala. Jakože to prostě nedokáže pochopit, jakože toho tatku, že prostě ...

Jakože já to prostě úplně chápu, že prostě po 15 letech, objevil někoho jiného a zůstal s ním.

Jaké si měla pocity, když jste doma zůstali bez jednoho z rodičů (bez tatky)?

Bylo to divné. Z počátku to bylo třeba jako by byl déle v práci, tomu to bylo tak podobné, později to byl zvyk no.

Bylo ti někdy někoho líto? Bylo ti líto sebe, sestry, některého z rodičů?

Bylo mi líto nejvíce tatky.

Tatky no, protože on to měl asi nejtěžší. Neměl to lehké, šel s pravdou ven. Muselo to být těžké rozhodnutí.

PŘÍLOHA P VIII: MARKÉTA – ZKRÁCENÝ PŘEPIS ROZHOVORU**Co pro tebe znamená rodina?**

Rodina? Já nevím, tak asi něco ... nějaký citový vztah, něco s rodiči, se sourozenci, taková jak kdyby psychická opora.

Co pokládáš za nejdůležitější ve své rodině?

Myslím, si že asi ty vztahy. Jak mezi rodiči, tak i mezi sourozenci navzájem. Myslím si, že by tam měla být určitá tolerance a určitě i nějaký respekt vůči těm rodičům.

Jak bys popsala svůj vztah k matce?

Nevím. Třeba v hodně těch jako těch amerických seriálech nebo v takových těch novodobých, tak je prostě jako dcera a kamarádka. Jenže já si prostě myslím, jakože u nás to tak jako kdyby není. Myslím si, že jako třeba shodujeme se v nějakých názorech jako jo, ale pořád je tam prostě ten post jakože rodič a dítě, kdy prostě to co řekne mamka, tak to jako prostě platí.

A jak bys popsala svůj vztah k otci?

Tak to je už takové více méně, jakože spíš kamarádi. Hodně často tam bylo takové to, že tatka se mě zastával, když jsem se hádala s mamkou nebo něco takého. Takže tam to je víc takové to přátelské. Jako sem si na něho asi hodně podobná, takže možná i tím to bude dané. Jako rozumíme si spolu hodně teda. Pokud mě občas neštve :-)

Jaký máš vztah k sourozencům, jsi spokojená s jejich počtem a vzájemným soužitím?

Tak vztah k sourozencům asi dobrý, ale jako mrzí mě, když to řeknu takhle, že třeba více nejsem s těma dvěma s tím Michalem a s Davidem. Že nemám takovou možnost se s nimi tak poznat. A to soužití, já nevím. Myslím si, jako, že vždycky to bývalo dobré prostě, až na ten moment, kdy ten Martin vlastně odjel, tak pak se to začalo už tak kazit. Nevím no.

Bylo někdy něco, co by sis přála změnit?

Změnit? Nevím, možná ani ne ten rozvod rodičů, jako prostě jestli to nešlo, tak co už s tím, prostě se to vrátit nedalo, možná by to bylo i horší, ale co mě hodně mrzí je ten Martin. Jakože sice hodně lidí známých nebo tak říká, že je to vlastně i dobré, že odjel, jako, jakože, ... zní to hloupě, ale prostě jako že už se nehádají a tak, ale myslím si, že to je vlastně

nevědek z jeho strany vlastně vůči matce a vůči tomu, že ona ho vlastně vychovala a on se jí vlastně takhle odvděčí. Jakože to mě mrzí!

Chceš mít v budoucnu svou vlastní rodinu?

No ano! Asi, asi v Karviné, určitě v nějakém rodinném domě! Já už to mám jako naplánované tak, že jako já zdědím ten náš rodinný barák :-) Jako brácha tam nechce bydlet, tak to bude moje. *Potom asi s manželem :-)* né jako tak asi s někým, s kým bych se jako ... nevím. *Myslím si, že by to mohlo fungovat jako v manželství a asi prostě po delší době. Ne, že jako jenom se poznat a dejme tomu vzít nebo tak. Potom děti, tak já nevím, kolem třiceti asi? A asi až po výšce. Neví, jestli bych potom chtěla jako nejdříve pracovat a pak mít děti nebo to udělat naopak.*

Jsi spokojena se svým dětstvím?

Tak jsem spokojená asi určitě. A až na některé ty výjimky tam měl vlastně dopad na mě ještě ten rozvod rodičů. Tak to si pamatuju jako hodně teda pestře, že mi třeba byly tři roky a já to prostě mám zafixované to dětství. S tím jako, že oni mě třeba brali jako, snažili se, jakože mezi sebou budou prostě ty vztahy, i když se rozvedli, ale někdy to prostě tak jako tak nefungovalo, takže prostě vypadalo to tak, že se hádali, jako ... Jako snažili se, jo prostě, nebo tak, ale vypadalo to někdy úplně katastrofálně.

A se sourozenci?

Si myslím, že tam byl hodně dobrý vztah, jako hlavně že oni byli vlastně dva kluci a vždycky si pamatuju, jak mi mamka vyprávěla jakože jak jim řekla jakože vlastně budou mít sestru, tak že z toho byli úplně nadšení jakože ji budou vozit v kočárku. Si vždycky pamatuju, jak mě třeba vždycky tahali do praku nebo co máme fotky nebo tak a vždycky jak na ty jeleny s tím kočárkem tam a tahali mě jako. Nebo si pamatuju, třeba jak mě brácha učil jezdit na kole nebo tak, tak to jsou takové strašně pěkné momenty.

Jak bys popsala nejhezčí a nejhorší zážitek v životě, na který vzpomínáš?

To nevím. Ten nejhorší asi tak jednak jako nevím, jestli se to může brát ještě jako dětství, to když Martin vlastně odjel do té Itálie. Ono se to táhlo já nevím, vlastně to už je nějakých osm let dejme tomu, možná deset i od té doby co odjel na vojnu, takže mi tenkrát byly čtyři roky vlastně a od čtyř let se to vlastně táhlo pořád se hádali, nevím jako ... myslím si, že na to asi nezapomenu na to, jak se hádali pořád. Tak to byla jedna věc a potom byla ještě dru-

há věc, že Martin si nesedl vlastně s taťkou. Takže tam byly i ty vzájemné prostě ty rozpory, kdy vlastně se taťka hádal s mamkou a jako Martin vždycky stál jako takový ten prostě na té, ten ochránce, tak stál vždycky nad mamkou, takže se jako hádali i jako ...

A nejhezčí zážitek dětství?

Já nevím. Mě teď napadají, jakože takové ty jako takové ty menší zážitky, prostě že si na něco pamatuju nebo tak. Nevím, ale asi třeba právě když mě třeba brácha něco učil nebo tak. Nebo jsme vždycky něco dělali na zahradě nebo tak a byli tam všichni. Prostě jakože to bylo takové ... taková ta soudržnost ještě tenkrát.

Jak si myslíš, že ovlivňuje typ rodiny dětství a vývoj člověka a jeho život v budoucnosti?

Tak myslím si, že třeba hodně záleží na tom, jestli ten člověk má více sourozenců nebo jestli je jedináček ... Nevím.

Přála sis někdy méně sourozenců?

To asi nebyly takové chvíle. Spíš bylo něco takového, jako že se nás třeba na základní škole ptali, jestli bychom chtěli ještě sourozence, tak já jsem vždycky říkala, že ne, ale nikdy jsem třeba nechtěla mít o sourozence méně.

Viděla si někdy ve více dětech v rodině problém, přetížení nebo nevýhodu? Tím, že vás bylo více, jestli to někdy znamenalo něco, co by ubíralo z materiálních věcí nebo po psychické stránce ... ?

Myslím si, že to nikdy nebylo až tak vážné třeba. Ale ... ani si myslím, že ne z té materiální prostě. Protože to tam bylo právě že spíš tak, že čím více nás bylo jako ... kluci byli docela dospělí měli deset a čtrnáct když jsem se narodila já a vlastně všechno co bylo jejich, tak oni byli schopni se se mnou dělit prostě. Takže to bylo prostě takové, já jsem byla takový ten střed zájmů, jako kdy já jsem byla vlastně ta nejmladší, ta nejhezčí, kvůli mě dělali úplně všechno prostě. Ať už to bylo třeba, co mi nosili ze školy jako lízátko, čokolády prostě i ty jejich hračky, věci nebo tak, tak to bylo strašně pěkné.

Poslední otázka zní, kolik dětí si plánuješ pořídít ve své rodině a proč?

Tak asi dva. Aby to jako, myslím si, že čím více dětí, tak více sporů nebo takhle. Myslím si, že ani není dobré nějaký ten velký časový rozptyl, jako je mezi námi. Třeba jakože 14 let tam jako přece jenom je docela hodně že.

PŘÍLOHA P IX: KATKA – ZKRÁCENÝ PŘEPIS ROZHOVORU**Jako první bych se tě chtěla zeptat, co pro tebe znamená rodina?**

Tak ... rodina to je asi, ... to je zázemí, kde mám rodiče a moje pejsky, které mám všechny moc ráda.

Co pokládáš ve své rodině za nejdůležitější?

Nejdůležitější je, že se máme rádi, že doma mám zázemí. Nemohla bych a nechtěla bych žít někde jinde. Každý vždycky každému pomůže.

Jak by si popsala svůj vztah k matce?

Mamka je spolehlivá, vždycky dodrží, co slíbí, stará se o mě i o tatku. Je velmi chytrá a vždycky se jí můžu se vším svěřit.

Jak bys popsala svůj vztah k otci?

Asi stejně. Mám je oba ráda. S mamkou si víc povídám i o tajenstvích a tak. Tatkově pak spolu řekneme jenom něco nebo mu to řekne jenom mamka, když já nechci. Tatka to je bezpečí, když jsem s ním, vím, že se nemůže nic stát.

Bylo někdy něco, co sis moc přála změnit?

Tak vždycky jsem chtěla mít sourozence. Teď jsem ráda, že mám aspoň ty pejsky místo sourozence.

Chceš v budoucnu založit svou vlastní rodinu?

Určitě chci a moc se na to těším, až i já budu jako mamka.

Chtěla by si v dospělosti být co jak nejvíce podobná mamce v tom jaká je a jak se chová?

Jo to bych chtěla. Mamka je fajn, všechno krásně zvládá, věnuje se mi, líbí se mi i to jakou má práci, že pomáhá lidem. Chtěla bych být jednou jak ona.

Jaká je tvoje představa budoucí rodiny? Kolik dětí? V kolika letech? S kým?

No já nevím, kdo si mě vezme. Jestli si mě někdo vezme :-). Chtěla bych mít aspoň dvě děti, nechtěla bych mít jen jedno. Aby si mělo s kým hrát a vyrůstat a mohlo chodit ven a ...

A pak se taky těším, až se budu vdávat a zařizovat si byt. A určitě bych chtěla pejska i doma.

Jsi spokojena se svým dětstvím? Jak bys ho popsala a charakterizovala?

Já se mám fajn. Nejvíce se věnuji pejskům, ale ráda chodím s kamarádkama ven. Chodím často i k babičce a dědovi na víkendy, kam se těším. Nejkrásnější bylo, když jsem dostala pejsky. A pak taky, když jsem vyhrála recitační soutěž. Jinak chodím ven, na cvičák a je to dobré.

Jak by si popsala nejhezčí a nejhorší zážitek v dětství?

Nejhezčí pro mě je, když za mnou přijde můj pejsek a vidím, jak mě má rád. To je to nejhezčí co doma mám. Nejhorší bylo, když byla babička těžce nemocná a my jsme dlouho nevěděli, jestli se uzdraví. To jsem se o ni moc bála.

Jak si myslíš, že ovlivňuje ten typ rodiny dětství? A jak to potom ovlivňuje ten vývoj člověka a jeho budoucnost?

Asi hodně. Podle toho jak mě doma vychovají, tak se budu chovat v dospělosti i já. Vím, že nebudu mít ale jen jedno dítě.

Přála by sis sourozence?

Ano. Vždycky jsem si přála sourozence.

Postrádáš přítomnost vrstevníka vedle sebe?

Někdy. Já mám kamarády ve škole a venku, ale někdy bych si přála mít někoho i doma. Sestru nebo bratra. Chtěla bych ho učit novým věcem a starat se o něj.

Myslíš si, že to jedináček má v životě horší anebo snazší?

Horší to je v tom, že večer nemám komu říct tajnosti, a třeba něco vymýšlet na rodiče nějakou past nebo překvapení. Nebo třeba že v rodině jsou jen samí dospělí. Ale je to dobré, protože mám všechno, co mám pro sebe, a nikdo mě neotravuje.

Kolik dětí by si chtěla v budoucnu mít ve své rodině?

Chtěla bych dvě děti. Kluka a holku.